

Die uw jeugd vernieuwt
als die van een arend..

De Reformatie

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

VROLIJK PASEN!

*'De dood is verslonden;
de zege is behaald!
Dood, waar is je overwinning?
Dood, waar is je wapentuig?'*

1 Kor. 15,54-55 GNR

Een citaat uit een beroemd hoofdstuk. Paulus' paas-charter. De apostel eindigt daarin met een zegelied. De dood wordt uitgelachen. Uitdagender kan het niet. Tartend zingt hij z'n leedvermaak uit om de ontkrachting van de dood.

Een echt spotlied. Wie leest licht, best licht. Eind goed, alles goed. Uiteindelijk wint het leven het van de dood. En dat niet in een fantasie. Maar reëel. 'Dank zij God die ons de overwinning geeft door onze Heer Jezus Christus.'¹

Wie de boodschap van Pasen gelooft is ervan overtuigd dat de dood niet het *allerlaatste* maar het *voorlaatste* is. Daarom grijpt een christen weer moed op Pasen. Als het goed is stimuleren paaspreken tot vreugde. Pasen is immers 'evangelie': goed nieuws. Al kan geen mens de verschrikking van liet sterven bagatelliseren – je moet **het** zelfs niet willen – toch wordt in het licht van het paasgloren de schaduw van de dood gerelativeerd. Wij geloven

immers niet in her **kruis** maar in de *opgestane gekruisigde*. De opstanding is niet maar het persoonlijk 'happy end' van Jezus van Nazaret. Ze is de verrijzenis van de 'Gezalfde'. En daarmee een garantie voor ois dat wijzelf ook uit het graf zullen opstaan.'

'Nu vangt het nieuwe leven aan' zingen christenen. Daarom kunnen zij lachen ondanks allerlei dreiging van oorlog, angst en dood. Meer nog: ze mogen de dood uitlachen. En ze doen dat in hun liederen. Van oudsher is op Pasen het 'halleluja' niet van de lucht. **Halleluja**³: het lachend antwoord op een 'vrolijk Pasen!'

De 'paaslach'

Geen wonder dat in de middeleeuwen de paaspreken doorspekt waren met humor. Ja, zelfs in het tijdperk van de voor droog doorgaande protestantse orthodoxie plachten de paaspreken met een grap te beginnen.⁴ Wie denkt niet aan Luthers sprookjesachtige beschrijving van Christus' nederdaling ter helle? De duivel zit in de hellepoel in de gedaante van een vraatzuchtig monster om de zondaars stuk voor stuk te verslinden. Aan de grootste zondaar heeft hij de smakelijkste kluif. Tussen Goede Vrijdag en Pasen valt ook de gestorven Christus in handen van de duivelse veelvraat. Maar deze volkomen zondeloze prooi smaakt zo heel anders, zo walgelijk dat het monster nadien vergaat van de buikkrampen en de Christus

HOOFDARTIKEL

Vrolijk Pasen!

J.B. Wilmink

GEKNIPT VOOR VANDAAG

Mysterie van vergeving

KERKELIJK LEVEN

Een kleine gemeente

R. ter Beek

Driestarren / M. te Velde

GELEGEN/ONGELEGEN

J.Kamphuis

UIT DE KERKEN

Klank & weerklank = terugblik op een plaatselijk project II (slot)

IJ. van der Krieke

AAN DE BROEDERWEG

De bibliotheek heeft ook uw steun nodig!

BOEKBESPREKING

Gereformeerde studenten op zoek naar God?

PERSCHOUW

R. ter Beek

UIT DE KERKEN

uitbraakt (zoals de grote vis eens Jona). De duivel is beetgenomen...

Grappen op de kansel op Pasen. Luther kon er wat van: in zijn paasprek op het Koburgslot in 1530 beschrijft Luther in geuren en kleuren hoe de bedrogen duivel tussen twee stoelen zit 'und muss wiedergeben was er je gefressen hat'!⁵

Uiteraard zijn dat gekke verhalen, grollen en fratsen. Meer mythologic dan bijbel. Maai. hoe dan ook, niet het opwekken van de lach kwam de luisterende gemeente onmiddellijk midden in de paasboodschap terecht. De lach van bevrijde mensen. Mensen die in de geloofsbelijdenis na 'Hij is gekruisigd' verder mogen met 'Hij is opgestaan!'. 'De ene dood heeft de andere verslonden, de dood is ten spot geworden' zong Luther in één van zijn paasliederen." Pasen laat ons toe te lachen met de overste van deze wereld en mei de duivelse machten in de hemelse gewesten.

Een juweel van een lied

Wat dit artikel wil? Antwoord: iets van de vreugde van Pasen op de lezers overbrengen. Een weg wijzen waarlangs de blijdschap over de opstanding ook bij ons kan doorbreken. Een weg waarop tegelijk kan worden ingegaan op wat de 'paasjubel' blokkeert: twijfels, onlustgevoelens, ongeloof.

Nee, geen misverstand: de schrijver voert niet de pretentie dat hij dat kan. Maar hij gelooft wél dat de bijbel het kan.

Neem nu dat 'kleinood'⁷ van David: Psalm 16. Een juweel van een lied! Een echte paaspsalm. Eigenlijk gaat het pas op het laatst – vanaf vers 9 – over de opstanding. Maar dat gedeelte is zo opvallend dat je kunt begrijpen hoe het tnt de typering 'paaspsalm'⁸ gekomen is.

KERNREDACTIE:

DR W.G. U t VRIES (eindred.), DRS. G.J. VAN MIDDELKOOP, PROF. DR. M. T. C. VOLDC

OVERIGE REDACTIELEDEN

DRS. R. T. F. R. BEEK, DRS. B. LUITEN, PROF. DR. C. J. DE RUIJTER, DRS. H. VELDMAN, PROF. DR. K. VOLING

MEDEWERKERS

J. D. BAAS, DRS. J. A. BOERSEMA, J. M. DE JONG, DRS. J. SMELIK

Alle stukken bestemd voor de Redactie aan

De Reformatie, Postbus 24, 8260 AA te Kampen.

ADMINISTRATIE/ADVERTENTIES

Uitgeverij Oosterbaan & Le Cointre B.V., Postrekening 406040 t.n.v., De Reformatie, Goea, Postbus 15, 4463 AA Goes. Tel. (01100) 15591

ABONNEMENT:

f 84,75 per jaar; f 15,25 per halfjaar; studenten f 69,25 per jaar (binnenland). Buitenland f 143,50 per jaar (zeepost)

een abonnement kan per maand ingaan maar slechts beëindigd worden uiterlijk twee maanden voor het verstrijken van de betalingstermijn

Losse nummers f 1,45 (excl. porto)

ADVERTENTIES:

Prijzen f 0,63 per mm Contracttarief op aanvraag

Zonder schriftelijke toestemming van de uitgever is het niet toegestaan artikelen uit dit blad over te nemen

ISSN 0165-5191

'Vertrouwenslied'

Natuurlijk hebben ook die uitleggers gelijk die Psalm 1A een 'vertrouwenslied'⁹ of een 'belijdenispsalm'¹⁰ noemen. Dat blijkt meteen uit het begin: 'Bewaar mij, o God, want bij U schiiil ik' (1). 'Schuilen': prachtig woord dat van veiligheid spreekt. Veiligheid tegen alle mogelijke gevaar.

Wat in het slot van deze 'parel van een psalm' gebeurt is dat die belofte van veiligheid gesteld wordt tegenover het allergrootste gevaar dat wij kennen: dat van de dood. God zal ook dan en daar bewaren. Dat vertrouwen spreekt de dichter uit. Wat gebeurt er dus? De dichter denkt op dat spoor van veiligheid waarop we als gelovige mensen gezet zijn teneinde toe door. En die veiligheid – die kan daar tegen. Die is zo sterk dat ze zelfs tegen de dood een schuilplaats biedt.

Vanuit het vertrouwen op de HERE wordt zo een machtige conclusie getrokken ten aanzien van de dood.

Paaspsalm

Toch blijft in deze uitleg de vreugde nog buiten beeld. Terwijl nu juist zo verrassend is dat die zinnestjes over het opstandingsgeloof voorafgegaan worden door die tintelende woorden van vrolijkheid en vreugde:

'Daarom verheugt zich mijn hart,

en juicht mijn eer,

zelfs mijn vlees is helemaal veilig' (9).

Het is ontdekkend om onze beleving van Pasen eens in dit licht te bezien. Want eerlijk is eerlijk: ons geloof in de opstanding uit de doden is vaak zo afgeknepen. We lijken soms sterk op die vader uit het evangelie die zei: 'Ik geloof, Heer, maar kom mijn ongeloof te hulp...' (Mark. 9,24). Dat heeft weinig met vreugde te maken. Het is eigenlijk treurig dat de 'klank' van dat 'belijden' bij kerkmensen vandaag zo'n 'weerklink' vindt. Dat kun je gerust onthullend noemen.

'Daarom!'

Maar hoe komt het nu in Psalm 16 tot die uitbarsting van vreugde? Laat ik wijzen op het eerste woord van de zin waar het om gaat: 'daarom' (9). Daarmee wordt een verband gelegd met het voorgaande. Blijkbaar staan er in het begin van de psalm dingen die reden geven om vol vreugde de opstanding te belijden. Ik tel er om precies te zijn zeven. Zeven aanlopen tot de paasjubel. Laat ik ze kort even noemen.

1. oefening in vertrouwen

De psalm begint met: 'Bewaar mij, o God, want bij U schuil ik' (1). Dat is én een gebed én een belijdenis. Je kunt het een oefening in vertrouwen noemen. Wie zulke dingen zegt, haalt de band met de Here aan.

De eerste stap naar een blij belijden van het paasgeloof is dus dat je je vertrouwen uitspreekt in de HERE. En dan letterlijk 'uitspreken'. Hardop tegen elkaar zeggen en zingen. Want dat voegt aan het vertrouwen zelf iets toe.

2. beleving van het verbond

Dan een tweede punt: 'Ik heb tot Jahwe gezegd: 'U bent mijn Heer, ik heb geen goed buiten U' (2). Dat is de beleving van het verbond. We horen dat Jahwe vaak zeggen: 'Ik ben jouw God'. En nu zegt David dat eens terug: 'U bent mijn Heer'. En wel mijn enige: 'ik heb geen goed buiten u'. Wie heb ik in de hemel hoog behalve U...? (73 : 10 ber.). Wie zulke dingen zegt weet van een vaste relatie met God.

3. band met de gemeente

Hel volgende vers brengt de gemeente in beeld. 'Wat betreft de heiligen die in het land zijn, zij zijn de heerlijken. al mijn welgevallen is in hen' (3). De dichter komt er openlijk voor uit: hij ziet de gemeente helemaal zitten. Hij zegt tegen de HERE ahw: 'Uw volk is mijn volk'; 'uw kerk is mijn kerk'.

Wat doet het inderdaad goed om in benarde situaties te weten dat de gemeente er is. Die voor je bidt. Met je mee leeft.

En omgekeerd: als je altijd met onlustgevoelens rondloopt over het volk van God, dan inag je niet verwachten dat de paasvreugde machtig doorbreekt in je hart. Maar: er zijn – als in de dagen van Elia – nog 'heiligen in het land'! Dat corrigeert onze vandaag misschien heel sombere kijk op land en volk. God geeft ons de gemeente om samen sterk te staan. In een moeilijke tijd. En ook tegenover de dood. Daarom zijn we blijv. graag samen op begrafenissen.

4. breuk met de afgoden

Wat gebeurt er in vers 4? Daar breekt David met de afgoden. Ongewoon heftig toont hij z'n afkeer. 'Vele zijn de smarten van hen die dingen naar de gunst van een andere God' bedenkt hij met afgrijzen. Dat is ook zo! Onze God, de Vader van Jezus Christus is onovertroffen. Niet alleen als we zwak zijn, ook als we schuldig zijn mogen we bij hem komen. Kom daar eens om bij die afgoden! Eerzucht, geldzucht, drankzucht, en jaloezie bijv.: ze doen niets anders dan je leven leegzuigen en vervolgens laten ze je zitten. De 'verloren zoon' heeft het geweten ... bij de varkens.

En dan emotioneel: 'ik zal hun plengoffers van bloed niet plengen, zelfs hun naam op mijn lippen niet nemen'. Doen we dat wel eens? Hardop tegen jezelf zeggen: 'weg met de afgoden uit mij leven'! Kennen we de verontwaardiging over onszelf dat we nog zo gemakkelijk te verschalken zijn door de duivel? Nemen we ons wel eens luidop voor te breken met onze verslavende gewoonten? Wie dat nooit doet leidt in feite een dubbelleven: een beetje van dit en een beetje van dat.¹¹ Dan kun je niet verwachten dat de paasjubel in je leven zal doorbreken.

5. oefening in tevredenheid

In het vervolg van Psalm 16 kijkt de dichter op naar God in verband met wat Hij ons geeft. Geweldig: vooral Zichzélf geeft de HERE. 'O, HERE, mijn erfdeel en mijn be-

ker'(5). Maar ook daarnaast is er heel veel goeds dat Hij ons kado doet. David spreekt er z'n tevredenheid over uit. 'De meetsnoeren vielen voor mij in liefelijke dreven, ja mijn erfdeel bekoort mij'(6).

Bxcurs: Hei land was onder Jozua door het Int verdeeld (Jozua 18 : 1-10). Elke Israelitische stam een eigen gebied. Elke Israelitische boer z'n eigen onvervreemdbaar stukje van het land Kanaan. Mei dl z'n vezels craan verbonden. Natuurlijk was het ene stukje land niet even mooi als het andere. Maar David zegt nadrukkelijk: 'U bent mijn erfdeel'. Hij is tevreden met z'n God. Ook: 'U bent mijn beker'. Fris water⁹ Goede landwijn? Niet met zekerheid uit te niaken. Maar: verfrissend, hei hart verheugend. Voor hem is God de bron van zijn kracht en de bron van zijn blijdschap. Een liefelijke God met zoveel mooie belofes, dat je er fris van blijft. Daarom is hij hoe dan ook blij met zijn portie in dit leven. Zozeer houdt hij van z'n God.

Een oefening in tevredenheid. Zo zou je dit kunnen noemen. Natuurlijk: er is verdriet, besef van onvolkomenheid, ook schuld en eenzaamheid. Maar als je helemaal niet blij bent met wat je nú hebt uit Gods hand, hoe zul je dan blij worden met wat je nog tegoed hebt? Met wat nog komt?

Om even bij itil te staan: er is verband tussen tevredenheid over het 'nu' en vreugde om het 'straks'.

Als je vandaag de dag almaar ontevreden bent, mag je niet hopen op een ruim entree in het Vaderhuis hierboven. Dan steiger je op het eind van het parcours. Je valt als een paard dat de sprong niet durft wagen. Ja, eigenlijk is dat wel een goed beeld voor de 7 punten van Psalm 16. Die zijn ahw de aanloop tot de paassprong in het geloof over de dood heen!

6. dankbaarheid voor het levende Woord

Dan spreekt David z'n dankbaarheid uit voor het Woord dat God hem geeft. Inderdaad het is in zijn Woord dat de HERE ons raad geeft. Onze Raadsman blijkt. Dat zegt hij zo: 'Ik prijs de HERE die mij raad heeft gegeven. Zelfs bij nacht onderwijzen mij mijn nieren' (7).

Eigenlijk gaat het hier om Woord en Geest. Hoe gaat dat als je de bijbel leest? Als de Heilige Geest ons van binnen bewerkt. dan welt het Woord van God diep van binnen in ons op. In 'de nieren'! Intiemer kunnen Gods woorden niet 'binnenkomen' dan wanneer de Heilige Geest Zelf er de Spreker van is.

David had nog maar een dun bijbeltje. Maar hij dankt voor die voortdurende leiding die Hij krijgt. Voor het onderwijs van z'n God zodat hij met kennis van zaken over het leven met de HERE kan spreken.

Een goed idee om daar je dankbaarheid eens voor uit te spreken. Bijvoorbeeld hiervoor dat we over een bijbel beschikken in onze eigen taal. En dat we in Nederland nog steeds kerkdiensten kunt bijwonen waar die bijbel uitgelegd wordt. Want ook dat middel gebruikt God om ons zijn raad en onderwijs diep van binnen te geven. In al die vragen: wat is goed? wat is verkeerd? wat moet ik doen? wat is God van plan? Hoe breng je het leven er af? ...wéét je de weg. En je vindt een uitweg als je vastloopt. Godlof! Hij makt ons weg en uitweg bekend.

Of, even heel precies lezen: God maakt ons 'het pad ten leven' bekend (11). EN daarmee bedoelt de dichter: het pad ten leven dwars door de dood heen. Maar dat 'pad

ten leven' begint hier al. God leert ons nu al hoe we wandelen moeten. Als je die IJsschen verwaarloost hoe zul je ooit die heel bijzondere weg weten (en gaan) die dwars door de dood loopt?

Kortom: dankbaarheid voor wat God over 'hier en nu' zegt is voorwaarde om blij te kunnen zijn met wat Hij over het leven-straks zegt. Nog eens: het gaat er om dat de paasvreugde nu al zal doorbreken. In ons leven.

7. strijd tegen de twijfel

Er is nog een zevende punt en dat is heel mooi. 'Ik stel mij de HERE bestendig voor ogen. Omdat Hij aan mijn rechterhand staat, wankel ik niet.'

'Ik stel mij de Here voor ogen', is dat hetzelfde als:

'Ik kun mijn ogen niet van Hem afhouden'? Alsof onze ogen vanzelf Zijn kant opdraaien!

We weten wel beter. Helaas is dat niet het geval. Of: zelden. We moeten er wat voor doen.

Onze ogen dwalen alle kanten op. In een informatiemaatschappij is ontzettend veel dat onze aandacht afleidt. Wij moeten onze ogen dus dwingen. Onze geestelijke ogen een bepaalde kant uit dwingen. U voelt wel: dat vereist discipline.

Kijk, en dat is bedoeld met: 'Ik stel mij de HERE voortdurend voor ogen'.

Had Petrus dat maar gedaan toen hij over het water liep... Dan zou Hij de HERE 'aan zijn rechterhand' gezien hebben. Hij zou niet 'gewankeld' hebben.

Het gaat hier bij dit punt dus om de strijd die je met jezelf moet voeren. Strijd om tegen je twijfel in te gaan.

Als wij, ouderen en jongeren, ons in die strijd tegen de twijfel niet oefenen, wat denkt u: mllen we dan niet wankelen als de 'laatste vijand' geharnast op ons afkomt?

Een geweldige les voor vandaag; er bestaat verband tussen de vraag of je wel vecht tegen de twijfel én ... die andere vraag: of je wel blij kunt worden van pasen!

Maak dus van Thomas niet een lichtend voorbeeld. Want dat zou hctkenen dat je pasen maar moeizaam viert en voor het paasfeest op 7'n minst een week te laat komt.

Oefenen!

Nog eens: hoe koint het tot een echt vrolijk pasen? Om deze vraag te beantwoorden heb ik geen grappen en grullen nodig. Die 'werken' ook niet zo lang. Ik hoef alleen maar te wijzen op het simpele woordje 'daarom' in Psalm 19: 'Daarom verheugt zich mijn hart en juicht mijn ziel' (9).

Waarom verheugt zich Davids hart en waarom juicht zijn ziel als hij zich het paas-evangelie te binnen brengt?

Waarom! Daarom! Dat 'daarom' krijgt z'n invulling vanuit het hele begin en midden van de psalm. de 7 punten van hierboven.

Als wij ons met Gods hulp in deze 7 dingen oefenen, dan zullen we merken dat een intense vreugde bezit van ons neemt.

Vreugde van *het* hart. zoals er staat: 'daarom verheugt zich m'n hart'. Dat zal geen oppervlakkig vreugde zijn

die zo weer weg is. Maar een vreugde die onze ziel – letterlijk: onze 'eer'¹³ – doet juichen.

Onze 'eer'

Onze eer, ja. Want de grootste ontoring die ons mensen aangedaan wordt is de dood. Die is niet een 'goede vriend'. Niet iets wat er 'natuurlijk' bijhoort. Want de dood laat ons als schepsel niet tot ons recht komen. Daarom is hij een grote belediging voor ons én voor onze schepper.

Maar, zegt David, onze 'eer' zal juichen. De opstanding redt onze eer. Zet ons in de grote ruimte die God voor ons heeft vrijgemaakt.

En als er dan ook nog staat dat *zelfs* ons 'vlees' in veiligheid wonen *zal*, dan gaat het dus om een vreugde die een mens ook fysiek ontspannen kan.

Dit is de inhoud van die vreugde:

'U levert me niet over aan het dodenrijk, u houdt mij weg van het graf' (10, GNH).

Dat is het evangelie van het grote 'Pascha', de veilige 'doortocht' door het rijk van de dood.

Hoe vreemd Pasen is merk je pas als je bij een graf staat. De werkelijkheid van de dood dringt zich dan zo krachtig aan je op, dat je alle geloof in de opstanding zou kunnen verliezen. Waar is de vreugde dan? De Bijbel spreekt toch van een blijdschap die niemand je afpakken kan?¹⁴

In de zon staan

Is dat dan geheimtaal? Tongentaal? Zo komt het misschien over. Maar wie zich gelovig zet tot de 'beoefening van Psalm 16', zal blijvende blijdschap ontvangen.

Pasen: je viert het blij, of je viert het niet. Een tussenweg is er niet.

'Overvloed van vreugde is bij Gods aangezicht' (11). Dat wil zeggen: echt vrolijk ben je alleen in Gods aanwezigheid. Zoals je van de zon alleen *geniet* als je in de zon gaat *staan*.

Pasen krijgt iets vrolijks, iets uitbundigs alléén als je in een levende relatie tot Hem staat.

Wel, dat wil deze parel van een psalm: ons in relatie in de Here brengen en houden. En maar oefenen. Merk dat de paasjubel die je hart binnentrekt een diepliggende vreugde is, die niemand ooit afpakt. Ook de verschrikking van de dood niet. Want Jezus leeft, het graf is leeg en... niemand krijgt *hem* er ooit meer in.

J.B. Wilmink

¹ 1 Kor 15 57.

² Zondag 17 uit *De Heidelbergse Katechismus in het Nederlands van nu*, vertaald door dr. L. Wieringa, Groningen, 1978, 24.

³ Zie in het Gereformeerd kerkboek gezang 19 en (vooral) 21.

⁴ J. Moltmann, *Het spel van de vrijheid Gedachten uit de vreugde om de vrijheid en het plezier van het spel*, Bilthoven, 1971, 34.

⁵ H. Thielicke, *Das Lachen der Heiligen und Narren Nachdenkliches über Witz und Humor*, Freiburg i. Br., 1974, 74v.

⁶ Het bekende 'Christ lag in Todesbanden' waar in de 4e strofe de regel

voorkonit
'Die schrift hnt verkündigt das,
wie ein Tod den andern frass,
ein Spott aus dein Tod is geworden' (EKG 76)

⁷ Het woord 'kleinood' is 'ein dunkler, wohl kaum zu erklärender Begriff' (Kraus, 1960). Het woord (hebr. *mikam*) zou van het woord 'goud' (*ketem*) afgeleid kunnen zijn. (vgl. SV: gouden kleinood/psalm). Daarom: 'juweel van een lied'/'parel van een psalm'.

⁸ Zie de 'Paas-uitleg' van de apostelen in Hand. 2: 25-31 (Petrus' Pinksterpreek) en Hand 13: 35-77 (Paulus' zendingspreek).

⁹ Zo H. Gunkel (1926).

¹⁰ Zo J. Ridderbos (1955)

¹¹ Een prachtig voorbeeld van dit breken met de afgoden is te vinden in de heet-antithetische taal van de *Heidelbergse Catechismus*, Zondag antw. 94: 'Dat ik, als mijn heil mij lief is, alle afgoderij, tovenarij, waarzeggerij, bijgeloof, aanroeping van heiligen of van andere schepselen vermijd en oitvlucht.'

En: 'dat ik de enige ware God naar waarheid leer kennen, Hem alleen vertrouwd, met alle ootmoed en geduld mij aan Hem alleen onderwerp, al het goede van Hem alleen verwacit, Hem met heel mijn hant liefheb, vrees en eer, oit wel zo, dat ik eerder alle schepselen prijsgeef, dan dat ik het minste of geringste tegen zijn wil zou doen.'

¹² 1 Kor. 15: 26.

¹³ Zie St. Vert.

¹⁴ Joh. 16: 22.

GEKNIPT VOOR VANDAAG

MYSTERIE VAN VERGEVING

*Het lijden van de Heer en zijn verrijzenis
drukken voor ons twee levens uit:
het ene dat wij thans verdragen,
het andere waar wij naar verlangen
Hij toch, die her niet beneden zich heeft geacht,
het eerste voor ons te verdragen,
heeft de macht ons het tweede te geven.
Hij heeft ons getoond
hoezeer Hij ons liefheeft
en Hij heeft gewild
dat wij zouden geloven,
dat Hij, die ons ongeluk met ons heeft willen delen,
ons zijn eigen geluk zal geven.*

*Wij zijn geboren:
ook Hij is geboren;
omdat wij zullen sterven,
is ook Hij gestorven
Deze twee dingen kenden wij in ons leven hier,
een begin en een einde,
geboren worden en sterven;
hij de geboorte: een moeizaam begin;
hij her sterven: verhuizen naar het onzekere.
Die twee dingen kenden wij:
geboren worden en sterven.
Dit is in overvloed aanwezig
in ons gebied hier.
Ons gebied, dat is de aarde;
het gebied van de engelen is de hemel.
Onze Heer nu is uit een ander gebied
naar ons gebied gekomen;
rijt het rijk van her leven
naar het rijk van de dood;
uit het rijk van het geluk
naar het rijk van het ongeluk
Hij kwam ons zijn geluk brengen,
en geduldig verdroeg Hij ons ongeluk.
Zijn geluk droeg Hij in het verborgene,
ons ongeluk droeg Hij openlijk
de mens was zichtbaar,
God ging schuil,
de zwakheid was zichtbaar,
de majesteit ging schuil;
het vlees was zichtbaar,
het Woord ging schuil
Het vlees leed
waar was het Woord,
toen het vlees leed?
Toch zweeg het Woord niet
want ons leerde Het geduld.*

*Hij bad voor hen die hem hoonden
en zichzelf toonde Hij niet.
In het evangelie staat zelfs geschreven,
dat Hij met luide stem voor hen bad:
'Vader vergeef hun,
want zij weten niet wat ze doen'.
Hij zag daar, dat zij eens de zijnen zouden zijn,
Hij zag, dat zij weldi-u in Hem zouden geloven,
Hij wilde dat hun vergiffenis werd geschonken.
Ons Hoofd hing aan het kruis,
maar Hij herkende zijn ledematen op aarde.*

Augustinus: Paaspreek omstreeks 412
(uit: Louis Janssen, Augustinus-Brevier, 1986).

EEN KLEINE GEMEENTE

Waar gebeurd. Het was vrijdagmiddag. Catechisatie in Gorkum. Ergens halverwege ging de deur open en werd er een mij volkomen onbekend hoofd naar binnen gestoken. Een wat oudere heer. Ik stond op en liep naar hem toe. Achter hem zag ik nog meer mensen, ouderen. Hij zei goedemiddag met een on-Hollands accent en ik heette hem hartelijk welkom in de gereformeerde kerk te Gorkum.

Ze waren met een boot op vakantie. Ze waren ook gereformeerd, uit een grote kerk ver hier vandaan. Deze kerk staat lekker dicht bij de haven en hij vond het leuk de mensen de gereformeerde kerk hier te laten zien, zo'n klein kerkje en zo onopvallend met dat portiek. De mensen achter hem liepen door naar de kerkzaal, deden het licht aan en uit, probeerden de stoelen, klopten op de kansel. Een paar kwamen terug en drongen langs hun reisleidder de consistorie annex catechisatielokaal binnen. Ze keken in de keuken, gaapten mijn catechisant aan en liepen mompelend en hoofdschuddend weer naar buiten. Ik legde de reis leider uit dat ik bezig was met catechisatie maar dat ze overmorgen hartelijk welkom waren in de kerkdiensten. Een paar gasten maakt het gezellig vol. Dan konden we ook verder praten. Hij schudde zijn hoofd. Nee, zondag lagen ze in Ridderkerk. Of ik dan de dominee was? En ik was aan het catechisatie-geven? Hij keek de consistorie rond, zag de spullen op tafel liggen. Zijn blik bleef even haken bij Erik, die gewoon was blijven zitten. Het vraagtteken was niet uit zijn ogen verdwenen. Ik stond met Gorkum even in de etalage van de curiosawinkel.

Dertig procent

Veel mensen realiseren zich niet dat het bestaat. Catechisatie met één catechisant, of met vier. Gewone catechisatie dan. Voor de jeugd van de kerk. Toch komt het voor. Meestal natuurlijk in gemeenten waar 's zondags geen tweehonderd of vijfhonderd, maar dertig of vijftig of tachtig mensen in de kerk zitten. Kleine gemeenten. Onder een kleine gemeente versta ik een gemeente van 150 leden en minder. Maar misschien vindt u een gemeente tot 200 leden ook nog klein.

Een tijdje terug (dus nog met het oude handboekje) heb ik eens uitgerekend dat er zo'n 55 kerken zijn met tussen de 35 en 150 leden. Er zijn er 25 die tussen de 150 en 200 leden tellen. Dat zijn er 80 van de in totaal 265 gereformeerde kerken in Nederland, oftewel 30 procent.

Van die 55 kerken tot 150 leden waren er toen 5700 mensen lid. En de 25 kerken tot 200 leden telden 4300 zielen. Bijna 5 procent van de kerkleden is dus lid van een kleine

gemeente, en bijna 4 procent van een gemeente tussen de 150 en 200 leden. Samen zo'n 10.000 mensen. Dat is nog aardig veel, zeker als je bedenkt dat die 8,5 procent van de kerkleden lid is van 30 procent van de kerken.

Een complete kerk

Een gemeente mag klein zijn, maar in de gereformeerde kerken wordt ze voor vol aangezien. Ook een kleine kerk is een complete kerk. We vinden er de evangelieverkondiging en de bediening van de sacramenten, de gemeenschap der heiligen. Ze is evengoed een gemeente van Christus als een grote kerk. Ze mag alle erenamen voeren die Christus zijn bruid geeft. Ze is huis van God, tempel van de Geest.

Deze waardering vinden we terug in de manier waarop deze gemeenten behandeld worden. Een kerk van 1000 zielen en een kerk van 80 zielen worden op de classis allebei vertegenwoordigd door twee broeders uit de kerkeraad. En de kerkorde bepaalt dat de ene kerk niet over de andere mag heersen. Een grote kerk heeft niet meer macht dan een kleine. De stem van een afgevaardigde uit een grote gemeente weegt niet zwaarder dan die van een afgevaardigde uit een kleine. De predikant van een grote gemeente is niet belangrijker dan de predikant van een kleine.

Hulp en artikel 11 K.O.

Toch heeft een kleine gemeente ook zijn moeiten. Die kunnen we ons wel indenken. Bijvoorbeeld op het gebied van de voorziening in de dienst des Woords. Een gemeente kan zo weinig financiële draagkracht hebben of krijgen, dat ze geen eigen predikant (meer) kan onderhouden.

Op dat punt heeft de kerkelijke gemeenschap hulp geboden. In de classis en in de particuliere synode zijn er deputaten ad art. 11 K.O. In artikel 11 van de kerkorde staat dat de kerkeraad verplicht is namens de gemeente die hij hierin vertegenwoordigt, haar predikanten naar behoren te onderhouden. En binnen de gereformeerde kerken geldt de afspraak dat als een kerk niet volledig op eigen kracht kan voorzien in een 'behoorlijke' honorering van een predikant, dan de zusterkerken in de classis, of zo nodig in de particuliere synode, bijspringen. Daar zijn deputaten ad art. 11 voor, om die onderlinge hulpverlening te regelen. Die deputaten innen van alle kerken een bijdrage voor de aanvulling van het tekort van een gemeente die haar predikant niet helemaal kan vrijhouden.

Een andere vorm van onderlinge hulp is 'de samenwerking voor de dienst des Woords'. Twee kleine kerken

bundelen hun krachten om een predikant te beroepen die in beide gemeenten werkt. Zo'n predikant preekt dan afwisselend in beide gemeenten, zit beide kerkerden voor. geeft in beide gemeenten catechisatie, doet in beide gemeenten pastoraal werk, zonder dat er sprake is van een fusie. **Het** blijven twee gemeenten die uit nood op één belangrijk punt samenwerken.

Deze vormen van onderlinge hulp werken wel. De kleine kerken zijn over het algemeen redelijk goed 'voorzien in de dienst des Woords'. Dat leert opnieuw een rekensommetje. De 5700 leden van kleine kerken (minder dan 151 leden) hadden begin vorig jaar nog 18,5 predikanten. Dat is één predikant per 309 kerkleden. De 4300 kerkleden van gemeenten tussen de 150 en 200 zielen werden bediend door 14 predikanten, oftewel 1 predikant op 311. Over alle kerken bij elkaar was deze verhouding, toen 1 predikant per 482 zielen. Dat is nogal een verschil.

Beperkingen

Deze praktijk maakt duidelijk dat een kleine gemeente weliswaar compleet is als het gaat om de verkondiging van het evangelie en de bediening van de sacramenten, maar dat een kleine gemeente ook aan bepaalde zaken gebrek kan hebben. Er zijn beperkingen. Gebrek aan financiën kan een probleem zijn. Zulke beperkingen kunnen een kleine gemeente zover brengen dat ze hulp vraagt of een bondgenoot zoekt.

Maar er is meer. Meestal staat in een kleine gemeente geen gereformeerde school. Je kinderen houden daarom gemakkelijker een niet-gereformeerde vriendenkring op. Daar zijn ouders niet altijd gerust op, want hoe gaat dat straks met de verkering? Kunnen ze wel naar een gereformeerde school, dan kost dat vaak meer moeite. Wil je ze toch in contact brengen met gereformeerde leeftijdgenoten, dan stelt dat eisen aan je vakantiebesteding bijvoorbeeld.

Door de bank genomen liggen de vaste vrijwillige bijdragen in kleine gemeenten die een predikant hebben wat hoger dan in grote gemeenten.

Vaak is het verenigingsleven beperkt. De kerkeraad neemt de nodige mankracht in beslag. De evangelisatiecommissie, de bijbelstudieverenigingen, die lopen nog. Maar verder is de oogst vaak mager. En wat moet je als er maar een paar jongeren zijn (één bijbelstudieclub met leden van 12 tot 22 jaar oud), of een paar kinderen (één keer per jaar dopen en geen kinderkerstfeestviering), of een paar ouderen. Het sociaal isolement is een reële dreiging. Altijd dezelfde gezichten!

Samenwerking

Ook op deze punten kunnen kleine gemeenten hulp zoeken. Op het ogenblik gebeurt dat wel door advertenties in het *Nederlands Dagblad*, geplaatst door commissies kerkgroei e.d. Zo mag je hopen dat je een wat meer evenredige verdeling van de mensen over de verschillende gemeenten krijgt. Soms worden er opmerkelijke successen geboekt. Soms is het vechten tegen de bierkaai.

Ook zouden kleine gemeenten die bij elkaar in de buurt gelegen zijn, kunnen samenwerken door bijvoorbeeld de vorming van ambtsdragers, de ontspanning en vorming van de jeugd, de opzet van een evangelisatieproject, cursussen voor belijdende leden.

Een geïsoleerd liggende kleine gemeente heeft daarvoor niet de mogelijkheden. Maar waarom zou een grote gemeente zich niet over een kleine genabuurde gemeente ontfemen? Niet uit drang tot inlijven, maar uit hoofde van het principe: laat mijn overvloed uw gebrek ten goede komen. Door de jeugd uit te nodigen mee te doen met activiteiten daar. Of de ouderen. Door eens op bezoek te gaan en iets samen te doen met de mannen- of vrouwenvereniging van de kleine buur. Of door beschikbaarstelling van menskracht voor het evangelisatiewerk.

Helaas leert de ervaring dat er in grote gemeenten als regel weinig begrip bestaat voor de moeite in een kleine gemeente. Wel voorstelbaar overigens. De problemen van een grote gemeente lijken nauwelijks op die van een kleine.

Ons beeld van een kleine gemeente

Ik vraag me af, hoe over het algemeen het beeld is dat we hebben van een kleine gemeente. Is dat positief of negatief? Welke rol speelt de omvang van een gemeente voor iemand die moet verhuizen? Ik weet dat er mensen zijn die zich bewust vestigen in een kleine kerkelijke gemeente. Ik weet ook dat er broeders en zusters zijn die een kleine gemeente bewust vermijden.

De eersten denken misschien: in een kleine gemeente heb je snel thuis, de onderlinge betrokkenheid is er groot. Of zelfs: daar kunnen ze ons vast goed gebruiken.

De anderen zouden kunnen denken: in een kleine gemeente is het benauwd, stelt men hoge eisen aan het meeleven, je bent er gauw ambtsdrager, er staat geen gereformeerde school, je hebt weinig keus voor vriendschappen. Of: in een grotere gemeente kan ik me breder ontplooiën als christen. Er zijn meer activiteiten en verenigingen.

Ik ben wel eens bang dat de negatieve visie overheerst. Daar zou christelijke gemakzucht achter kunnen zitten. Is het in een grote kerk gemakkelijker? Wat is een complete kerk? Let je dan op een gereformeerde basisschool of op het evangelie en de sacramenten?

Ingehouden toewijding

Het *Nederlands Dagblad* beveelt zichzelf wel aan als advertentie-medium voor meubelzaken, verhuizers, woning-inrichters, makelaars en architecten met het statistische gegeven, dat zijn lezers gemiddeld vaak verhuizen. De gereformeerden zijn een mobiel volkje. Ze verhuizen voor hun werk, voor een huis, voor de school van de kinderen. Uit noodzaak en voor het gemak.

Daardoor zijn er m.n. rond de gereformeerde scholengemeenschappen voor middelbaar onderwijs grote hoeveelheden gereformeerden samengeklonterd. Meestal ook in grote tot zeer grote gemeenten. Het vaak verhuizen, en dan, zeg maar, globaal van de omtrek van gereformeerd

Nederland naar de centra, kan tot gevolg hebben dat de *toewijding* aan een gemeente afkalft. De bereidheid om de schatten en gaven van Jezus Christus met de broeders en zusters van die bepaalde gemeente te delen, krijgt iets voorlopigs, iets tijdelijks.

Als je pas start met gezin en carrière, houd je rekening met verhuizing naar een kerk met een basisschool. Daarna komt de keus: gaat vader naar zijn werk rijden of reizen de kinderen naar de gereformeerde middelbare school? Veel ouders kiezen (als ze kunnen kiezen) voor her eerste. Als dat het patroon is, zul je de eerste 10 tot 15 jaar voorzichtig zijn met je toewijding. Als je je al te zeer hecht, wordt het afscheid straks des te pijnlijker. En wanneer je dan terecht gekomen bent in de gemeente waar je oud hoopt te worden, ben je te oud om nog een sociaal netwerk op te zetten. Bovendien, je kinderen wonen overal en die wil je ook regelmatig zien.

Bij ro'n instelling van ingehouden toewijding past het verschijnsel van de 'duiventil'-gemeente, zoals ik het wel hoor noemen. Die heb je overigens in alle maten. Men woont er een tijd en vliegt dan weer uit. Het beeld van de vlinder en de bloem past misschien nog beter. In hetzelfde verhaal hoort ook het vermijden van een al te kleine gemeente thuis. Daar kun je immers moeilijker aan de kant blijven staan. Daar wordt veel van je gevraagd, is de gedachte.

Maar een bloem vraagt weinig van een vlinder. Een vlinder eet van de bloem.

Klein is goed

De kleine gemeente verdient allereerst een positief beeld. Het zou mooi zijn als de noodzaak van de toewijding aan de broeders en zuster?, de inzet voor de gemeente meer op de voorgrond kwam. Dat zou ook goed zijn tegen de (vaak op vermoedens gebaseerde) tegenzin tegen het zich voegen bij een kleine gemeente. De kleine gemeente heeft veel voor. Ik denk dan niet in de eerste plaats aan gemak. Want gemak dient de mens, en sinds wanneer zijn we hier om gediend te worden?

De geloofsbeleving in een kleine gemeente kan vaak ook een hoger werkelijkheidsgehalte hebben. In een gemeente van 5000 zielen kun je de realiteit omzeilen dat er in dit land maar een paar gereformeerde mensen zijn die over het geheel weinig indruk maken in de samenleving. In een gemeente van 100 zielen lukt dat niet. Vanzelfsprekendheden gedijen daar minder goed. Je gelooft en dat vraagt keuzes. Je kinderen krijgen ook dat mee terwijl ze worden grootgebracht in de leer van de christelijke kerk.

De onderlinge betrokkenheid kan er groot zijn. De gemeenschap der heiligen kan er echt gemeenschap zijn. Men kent elkaar en men leeft met elkaar mee. En dat is minder gebaseerd op eigen voorkeur dan op de keus van Christus zelf die je aan elkaar geeft. Met weinig menskracht moet veel worden gedaan. Dat versterkt de vraag naar kracht van de Geest. Ouders en kinderen krijgen er echte training en vorming in christelijke gemeenschappen en opofferingsgezindheid. Begrijp me goed: de kleine

schaal, een geringe omvang is geen garantie voor een vrouwelijke onderlinge omgang. Ze leent zich alleen beter voor gemeenschapsoefening die heel de gemeente beslaat. Maar die komt niet vanzelf. Juist in onze individualistische tijd is het waardevol dat jonge en oude christenen op niet-geforceerde wijze leren zich tac te leggen op gemeenheidszin.

In een kleine gemeente kan men iets van de christelijke pioniersgeest goed gebruiken. Het is beslist niet zo dat een gemeente altijd klein moet blijven. Er zijn meer mogelijkheden te groeien dan door het aantrekken van broeders en zusters uit andere delen van het land. Een kleine gemeente kan een wendbare en gastvrije evangelisatiegemeente worden. Ds. H. Drost schreef er in het *Gereformeerd Kerkblad voor Zuid-Holland enz.* over hoe de kleine gemeenschap te Venlo zich toelegt op opbouw van de gemeente door allerlei vormen van onderricht maar tegelijk zich richt op uitbouw van de gemeente door deze opbouw-activiteiten ook bruikbaar te maken voor opvang van evangelisatiecontacten (zie de Persschouw).

Mosterdzaad

Een kleine gemeente is een complete kerk. Ze heeft alles meegekregen van Christus. Voor de eigen broeders en zusters en ook voor de samenleving waar ze haar plaats inneemt. Een kleine gemeente is niet per definitie een aflopende zaak. Ze zal hebben te zoeken welke mogelijkheden haar ten dienste staan om gemeenten van en voor Jezus Christus te zijn. Een kleine gemeente is zelf de vrucht van een geweldig groot werk, het werk van Jezus Christus. Een vrucht die het in zich heeft op haar beurt het begin te vormen van een nieuwe en sterke plant. De gemeente die Christus' woord trouw bewaart en zijn naam niet verloochent, mag vragen om groei. Daar ligt mosterdzaad in de grond.

R. ter Beek

Het bovenstaande is geschreven op grond van dingen die ik zelf heb meegemaakt en gehoord. Ik zou echter graag meer willen weten over het wel en wee van de kleine gemeente in ons kerkverband. Mag ik de lezers vragen om een reactie? Vertel me over uw ervaringen. Bijvoorbeeld toen u na altijd bij een grote gemeente gehoord te hebben verhuisde naar een kleine, of andersom. Of hoe u hebt ervaren dat de gemeente waar u altijd hebt bijgehoord inkromp tot een kleine gemeente of uitbotte tot een grote? De rol van de school daarbij? Hoe hebt u uw kinderen grootgebracht in een kleine gemeente? Waarom hebt u zich bij een kleine gemeente aangesloten, of juist bij een grote? Enz. De kerkvisitaties beginnen straks weer. Denkt u dan een na over vragen als: welke knelpunten merkt u op in het bestaan van een kleine gemeente? Welke oplossingen zijn er bedacht en hebben ze gewerkt? Hebt u ervaring met samenwerking tussen kleine en grote gemeenten, of tussen meerdere kleinere gemeenten? Doe u me een plezier en noemt u zo weinig mogelijk namen. Van belang kan wel zijn: aantal leden, platteland of stad, in het westen, oosten, zuiden, midden of noorden van het land, nabijheid gereformeerde scholengemeenschap.

**** Kerkelijk verdeeld, meestal confessioneel ook verdeeld!**

In enkele driestarren wil ik een stelling bespreken, die de laatste tijd onder ons een belangrijke rol speelt in de discussies over samenwerking met christenen uit verschillende kerken in een gereformeerde organisatie. Die stelling luidt als volgt: 'Kerkelijke verdeeldheid sluit confessionele eenheid niet uit'.

Mijns inziens is dat een 'slagzin' waarmee je als gereformeerde mensen zo maar op het verkeerde been wordt gezet. Dat komt allereerst omdat hier als een algemene waarheid iets wordt geformuleerd, dat alleen in bijzondere gevallen van kracht is. Als we niet uitkijken gaat er daarom een heel verkeerde suggestie van uit.

Een voorbeeld ter verduidelijking. Je kunt de stelling verdedigen: 'Als je je vrouw vertaart en ergens anders gaat wonen, sluit dat niet uit, dat je haar liefhebt en trouw bent'. Dat kan onder bepaalde omstandigheden zeker wel eens een keer waar zijn. In het pastoraat houd je daar rekening mee. Maar wat kun je ermee als algemene stelling? En wat denken we dat het effect zal zijn, wanneer we die stelling regelmatig in de gemeente zouden verkondigen, zonder dat we daar andere dingen naast en tegenover zetten?

Zo is het ook met de stelling: 'Kerkelijke verdeeldheid sluit confessionele eenheid niet uit'. In een bepaalde context kan het wel eens nodig zijn om dat te zeggen. Maar dan moeten we wel beseffen dat die stelling een uitzonderlijke stand van zaken formuleert. Laten we liever eerst eens praten over wat *regel* is. De omgekeerde stelling komt namelijk eerst: 'Kerkelijke *verdeeldheid* betekent bijna *altijd* ook *confessionele verdeeldheid*'. En die stelling geldt veel breder en gaat veel vaker op!

Kerkelijke verdeeldheid betekent meestal verschil in belijdenis, ingrijpend verschil zelfs. Meestal sluit kerkelijke verdeeldheid wel degelijk confessionele eenheid uit. Het zou ook te gek zijn: hetzelfde belijden en dan niet kerkelijk één zijn! Dat is niet normaal. Veel kerkelijke verdeeldheid is echt wel confessioneel van aard. Het raakt de belijdenis.

Za vind je het in alle kerkgeschiedenisboeken en -schetsen die onder ons in gebruik zijn voor scholen, verenigingen en catechisaties. Zo wordt in Kampen aan de Theologische Universiteit het onderwijs in de kerkgeschiedenis gegeven. Bij de Reformatie, de Afscheiding, de Doleantie, de Vrijmaking en bij de breuk in 1967 waren steeds twee zaken in geding: de *leer* en de *kerkregering*. De leer, de belijdenis, de confessie was in geding. Die stond er niet buiten. Het uiteengaan had oorzaken op *confessioneel* niveau. Het was (mede) een *confessioneel* uiteengaan.

Laten we elkaar goed begrijpen, ik zeg niet dat alle artikelen van de belijdenis bij elk kerkelijk uiteengaan in geding waren. Er zijn allerlei stukken van de leer waarin niet-vrijgemaakte christenen geen ander geloof hebben dan wij. Daar mogen we blij mee zijn. Er blijven allerlei raakvlakken en aanknopingspunten.

Maar we moeten over de belijdenis en over confessionele eenheid niet zo massief en ongenueanceerd praten, alsof er maar twee mogelijkheden zijn: je bent confessioneel één, of er zijn *confessioneel* gezien alleen maar verschillen, er is een totaal ander geloven en belijden. Werkelijk bestaande scheuren in de confessionele eenheid moeten we niet weg-plamuren door algemene eenheids-uitspraken te doen. Dat doet de werkelijkheid geweld aan en daar is niemand mee gediend.

We lopen tegenwoordig als gereformeerden het risico dat we in een zekere gretigheid om samen te werken met anderen, dingen gaan zeggen, die onvoldoende doordacht en genuanceerd zijn, en die als eenzijdige stellingen een

eigen leven gaan leiden.

Daarom lijkt het me goed, dat we stellingen over confessionele eenheid in een groter verband zetten. Eerst komt de stelling: '*Kerkelijke verdeeldheid betekent als regel ook confessionele verdeeldheid*'. Daarna en in relatie daarmee is er pas recht voor de stelling: '*Kerkelijke verdeeldheid sluit confessionele eenheid niet altijd (of: niet volledig) uit*'. De regel voorop, de uitzondering achteraan – en dat blijft dan wel een uitzondering.

**** 'Confessionele eenheid' – nadere afgrenzing**

Nu verder over de uitzonderingen die bedoeld kunnen zijn in de stelling 'kerkelijk verdeeld – confessioneel één'. Je moet uit de uitzonderingen geen algemene waarheden smeden. Maar je mag met wat als regelvoorkomt ook de uitzonderingen niet wegduwen. Niet *altijd* hoeft er bij kerkelijke gescheidenheid sprake te zijn van een confessioneel verschil, van een breuk in het belijden.

We kunnen er, naar ik aanneem, wel van uitgaan dat bij 'confessionele eenheid' niet gedacht wordt aan christenen met wie we de apostolische geloofsbelijdenis gemeenschappelijk hebben. Gezien onze huidige situatie en de discussies onder ons zal het wel gaan over mensen die evenals wij de gereformeerde drie formulieren van eenheid als hun belijdenis aanvaarden. En die zijn er nogal wat in Nederland!

Tegen die achtergrond zullen we er achter moeten komen, bij welke *concrete* kerkelijke verdeeldheid er dan desondanks sprake is van confessionele eenheid. Wil het opereren met die stelling sin hebben, dan moet het over concrete, vindbare christenen gaan. die wij als partners in een gereformeerde organisatie zouden willen ontmoeten.

Daarbij stuiten we op een lastig punt. Het is in de discussies namelijk nog niet goed duidelijk geworden, of we bij het 'hebben van confessionele eenheid' denken aan eenheid met individuele *christenen* die we herkennen als gereformeerde belijders, of dat het gaat over *kerken* waarmee we een confessionele eenheid moeten erkennen.

Me dunkt dat die twee moeilijk van elkaar los te maken zijn. Het gaat immers steeds over *kerkelijke* verdeeldheid en de confessie waarover we praten is de belijdenis van de kerk. Bovendien is een 'belijder' niet los te denken van de concrete kerkelijke gemeenschap waartoe hij behoort. Hij is juist als belijder altijd ook *kerklik*.

En er is nog een ander lastig punt. Wil je elkaar goed begrijpen, dan moet je eigenlijk eerst definiëren wat je met 'eenheid' bedoelt. Wanneer is er sprake van eenheid? Wat is daarvoor het minimum? Hoeveel procent verschil – met excuus voor de vreemde manier van spreken – mag er zijn, wil je nog van 'eenheid' kunnen spreken?

Het lijkt erop, dat sommigen onder ons het begrip 'confessionele eenheid' meer globaal willen opvatten een eenheid in intentie. Je hebt dan *de* bedoeling, de intentie, *gemeenschappelijk* dat je je aan Schrift en belijdenis wil houden. Daarin ben je dan confessioneel één, ook al *verschil* je nog wel ten aanzien van bijv. zondag 23 van *de* catechismus of een artikel uit de Dordtse Leerregels.

Daar komt nog iets anders bij. Als je naar individuele christenen kijkt, mankeert er dan *binnen* de Gereformeerde Kerken ook niet dikwijls iets aan de confessionele eenheid, terwijl je toch zonder bezwaar met elkaar aan *één* avondmaalstafel zit? Ik denk aan mensen in onze kerken die tegen een onderdeel van onze belijdenis bezwaar hebben, of die bij het huisbezoek uit onverstand allerlei tegen Schrift en belijdenis ingaande opvattingen blijken te hebben. Met andere woorden: confessionele homogeniteit

is *geen automatisme* bij mensen die 'ja' hebben gezegd tegen de gereformeerde leer, zelfs al zijn ze lid in volle rechten van een Gereformeerde Kerk.

Hier liggen allerlei vragen, die je moet bespreken en beantwoorden als je van 'confessionele eenheid' wilt spreken. Als ik het zo bekijk, dan zitten bij nader doordenken al op voorhand aan die term zoveel haken en ogen, dat hij weinig bruikbaar is bij het onderbouwen van samenwerkings-operaties in gereformeerde organisaties.

* * Confessionele eenheid met wie?

Toch is het nuttig om nog eens verder door te vragen. Met welke andere kerken en/of belijders zijn wij als vrijgemaakte gereformeerden confessioneel gezien *één*? Waar moet je eigenlijk naar kijken om te weten of je met andere christenen een bent?

Je zou kunnen zeggen: naar de officiële papieren. Je moet kijken, of men ergens anders – als kerk in haar geheel en als belijder persoonlijk – de gereformeerde belijdenis ook aanvaardt.

Als we met dit simpele antwoord klaar zouden zijn, dan zouden we 'confessionele eenheid' kunnen constateren met (de gelovigen in) de Nederlandse Hervormde Kerk, de Gereformeerde Kerken (synodaal), de Christelijke Gereformeerde Kerken, de Nederlands Gereformeerde Kerken, de Gereformeerde Gemeenten (drie verschillende kerkverbanden), de Oud-Gereformeerde Gemeenten, en nog enkele kleinere groeperingen.

Ik neem aan, dat dit niet de bedoeling is. Niemand zal toch willen zeggen, dat bij de kerkelijke verdeeldheid ten opzichte van elk van die kerken er desondanks sprake is van confessionele eenheid. De belijdenis 'hebben' en 'officieel aanvaarden' betekent immers nog niet, dat we met echt gereformeerd belijdende kerken en met werkelijk gereformeerde belijders te maken hebben.

Dat men de drie formulieren van eenheid aanvaardt, is niet doorslaggevend. Het komt er ook nog op aan, hoe men ze aanvaardt. Voor samenwerking in een organisatie op basis van de belijdenis moet je elkaar kunnen vertrouwen ten aanzien van de betekenis die je aan de belijdenis hecht en de wijze waarop je je eraan gebonden acht en waarop je haar in de praktijk wilt hanteren.

Als iemand de drie formulieren aanvaardt als alleen maar een waardevol historisch stuk, waarbij we ons vandaag in alle vrijheid en zelfstandigheid moeten aansluiten, dan heb ik aan zijn aanvaarding van de drie formulieren in een organisatie niet zo veel. Op papier belijden we wel hetzelfde, maar in feite is er geen *daadwerkelijke* confessionele eenheid.

Hoe zit het dat dan bij de genoemde kerkgemeenschappen? Het is bekend: in verschillende ervan functioneren de drie formulieren van eenheid niet als een levende actuele belijdenis waaraan je in alle delen gebonden bent. Als we naar die kant kijken, is er dus geen confessionele eenheid, geen eenheid van belijden.

Met wie hebben we dan wel confessionele eenheid ondanks kerkelijke verdeeldheid? Voorzover ik weet hebben de Gereformeerde Kerken alleen van de Christelijke Gereformeerde Kerken verklaard, dat er geen confessionele barrière is die ons scheidt. De verschillen die we hebben kunnen wat ons betreft beschouwd worden als te liggen binnen de grenzen van de belijdenis.

De christelijk-gereformeerden reit denken daar wat anders over. Voor de christelijke gereformeerde synodes lijkt het verschil wel confessioneel van aard te zijn. Maar ik ga daaraan nu voorbij.

Op deze kerkelijke verdeeldheids-situatie tussen de Gere-

formeerde Kerken en de Christelijke Gereformeerde Kerken zou dus de stelling van toepassing kunnen zijn: de kerkelijke verdeeldheid sluit hier confessionele eenheid niet uit.

* * Nederlands-gereformeerden en 'gereformeerde bonders'

Hoe zit het dan met andere situaties van kerkelijke verdeeldheid? Als we ons nu even beperken tot de gereformeerde bondsgemeenten in de Hervormde Kerk en tot de Nederlands Gereformeerde Kerken, dan is er inderdaad veel herkenning. Er is veel overeenstemming te constateren in bijna alle artikelen en stukken van de gereformeerde leer. En wie zou daar niet hartelijk blij mee zijn?

Maar nu moeten we niet te hard van stapel lopen en uit blijdschap de 'scheuren' over het hoofd zien of verdoezelen, die er toch wel werkelijk zijn! Er zijn immers als het over de confessie gaat wel degelijk problemen tussen hen en ons. Ik noem drie dingen.

1. Er is in de Nederlands Gereformeerde Kerken een hardnekkig tolereren van de bestrijding die ds. B. Telder en anderen van zondag 22 HC hebben gegeven. Dat duurt nu al vele jaren en bij recente plaatselijke samensprekingen blijkt dit punt menigmaal toch weer de 'bottle-neck' te zijn. En dan gaat het hier niet over een 'puntje' uit de belijdenis, maar over een kennelijk ingaan tegen wat *Gods Woord* ons leert. Hier is niet slechts de confessie met een bepaalde formulering in geding, maar de Schriif zelf. Wat daartegen ingaat, mag op dit onderdeel in de Nederlands Gereformeerde Kerken geleerd worden. En over wat zondag 22 positief zegt over het [even tussen sterven en opstanding, mag jaar na jaar gezwegen worden.

2. Je zou nog kunnen zeggen: 'waar maken we ons druk om? Moeten we die ene zinsnede uit de catechismus zo zwaar laten wegen?' Zo'n reactie is te begrijpen. Toch komen we er daarmee niet uit. Want de 'kwestie-Telder' en verschillende andere betrekkelijk 'kleine' leer-kwesties hebben duidelijk gemaakt, dat het niet maar om incidentele afwijkingen gaat, maar dat bij de Nederlands-gereformeerden ook het functioneren van de belijdenis als *zodanig* en als *geheel* in geding is.

Men gaat in de Nederlands Gereformeerde Kerken sowieso anders met de belijdenis om. Uit vrees voor confessionalisme laat men er bewust en structureel een zekere ruimte voor publieke kritiek op en publieke afwijking van de belijdenis, en daarmee van de Schriften waarvan de belijdenis een samenvatting geeft. Hier blijkt wel: als je dezelfde confessie aanvaardt, betekent dat nog niet confessionele eenheid. Het ligt er maar aan, wat je onder dat aanvaarden verstaat.

Ik zeg daarmee niet, dat er tussen ons en de Nederlands-gereformeerden alleen maar een diepe confessionele kloof ligt. Veel Nederlands-gereformeerden zullen individueel precies hetzelfde geloven en belijden als vrijgemaakte gereformeerden. Maar kerkelijk gezien is er in de zestiger jaren een breuk gekomen, omdat er *inzake het belijdend karakter* van de kerk een breuk was. De breuk kwam voor een belangrijk deel juist uit het belijden op. En het is niet gelukt om die breuk te herstellen, ondanks uiterste pogingen van bijv. C. Trimp en J. Douma om door middel van een confessioneel en kerkrechtelijk beding de eenheid te hervinden. Het was wel degelijk een confessionele breuk?

Met onze Nederlands-gereformeerde broeders en zusters kan er dus wel sprake zijn van véél confessionele overeenstemming, maar er is *geén* (ongebroken) confessionele

le eenheid. Nog niet. We moeten geen breuklijnen camoufleren, die er toch wezenlijk wel zijn en die tot op vandaag toe *structureel* blijken te zijn. Waarom zou je bij alle hartelijks dat je over elkaar zegt, niet de werkelijke verschillen bij de naam noemen? Laten we die toch niet verbergen onder de vlag van een globaliserend motto als 'confessionele eenheid'.

3. Met de 'gereformeerde-bonders' staat het er veelszins precies zo voor. Er is over hun gemeenten en publikaties veel goeds te zeggen. En dat moeten we ook vooral blijven doen, in alle hartelijkheid. Persoonlijk voel ik me met hen zeer verbonden. En er zijn talloze bewijzen, hoe serieus ze het menen met hun vasthouden aan de gereformeerde belijdenis. Maar er blijven niet onaanzienlijke barsten in onze verbondenheid zitten. En die moeten we niet overpleisteren. We moeten ze maar gewoon zichtbaar laten blijven.

Het gaat om 'barsten' op *confessioneel* niveau. Ze raken de goede en gezondmakende leer van de Schriften en de gereformeerde belijdenis. Onze broeders en zusters van de 'Gereformeerde Bond' zijn, of ze het nu weten willen of niet, mee aansprakelijk voor een permanente en zielsverwoestende ondermijning van Schrift en belijdenis in de Hervormde Kerk. Mee door hun gehechtheid aan het instituut van 'de vaderlandse kerk', door hun tolerantie en door de compromissen die zij iedere keer maar weer sluiten, krijgen dwalingen – 'allerlei wind van leer' – in de Hervormde Kerk grote kansen. Zij doen in hun kerk niet alles wat ze maar kunnen om de eer van onze grote God en Heiland Jezus Christus te handhaven. Ze vormen plaatselijk zeer belijdenis-getrouwe gemeenten, maar het zijn wel gemeenten waar *structureel* de deuren naar de vrijzinnigheid open staan. Daarbij is wel degelijk de confessie in geding!

De oplettende lezer zal hebben gemerkt, dat ik in het bovenstaande niet ben ingegaan op de vraag, welke rol de kerkelijke keuzes van gereformeerde belijders, hun 'invulling' van art. 27-29 NGB, *spelen* en moeten spelen bij het spreken over een eventuele confessionele homogeniteit. Dat zou een verhaal apart zijn. Ik laat het hier graag achterwege. Het is m.i. te smal en onjuist en eenzijdig om te doen, alsof alleen 'de kerkkeus', de verschillende 'kerkelijke weg' of de interpretatie en het in praktijk brengen van art. 27-29 NGB in geding zijn. De confessionele breuklijnen met andere 'gereformeerde belijders' raken méér en zijn breder?

**** Voorlopige conclusie**

Overzien we de bovenstaande overwegingen en het ingestelde onderzoek, dan is een spreken over confessionele eenheid bij kerkelijke verdeeldheid eigenlijk – met enige restrictie die hier nu niet van belang is – alleen van toepassing op de christelijk-gereformeerden. De karakteristiek 'confessionele eenheid' is niet volledig en zonder meer van toepassing op Nederlands-gereformeerden en gereformeerde-bonders, hoeveel we ook met hen gemeenschappelijk hebben.

Tenzij we natuurlijk van 'eenheid' een elastieken begrip gaan maken en het ook toepassen wanneer de verschillen voor ons idee 'niet al te groot' zijn. Maar wanneer geldt dat en wie beoordeelt dat? En welke norm hanteren we dan voor 'klein' of 'groot' verschil. Dat is zo nog maar geen begaanbare weg. Of wil men onder ons misschien toch die kant op?

Intussen is het een voorbarige en het onderling gesprek torpederende conclusie, als drs. H. Hoksbergen in het *Nederlands Dagblad* verklaart, dat 'de tijd voorbij is' van plei-

doien als van ds. M.J.C. Blok die de instemming van de confessie niet te veel (let op de nuancering!) wil losmaken van het lidmaatschap van de Gereformeerde Kerken. Zolang het al te optimistische alternatieve verhaal van een 'confessionele eenheid/homogeniteit bij kerkelijke verdeeldheid' nog zo weinig deugdelijk en overtuigend blijkt te zijn, moeten we maar niet te gauw zeggen dat we een nieuwe koers gevonden hebben!

We doen er goed aan om de algemene en vage aanduiding 'confessionele eenheid' maar niet te gauw te gebruiken. We kunnen beter naar andere formuleringen zoeken. Ik zou zeggen, laten we elke situatie benoemen naar dat ze werkelijk is. Daarvoor lenen zich beter nuancerende formuleringen als 'aanzienlijke mate van confessionele overeenstemming' of 'aanspreekbaarheid op de gereformeerde confessie'. Het ongeadresseerd opereren met het begrip 'confessionele eenheid' roept meer vragen en problemen op dan dat het ons verder helpt.

Volgende week D.V. nog iets over de risico's die er voor onze kerken aan slagzinnen als 'confessionele eenheid ondanks kerkelijke verdeeldheid' verbonden zijn.

M. te Velde

Nodige waarschuwing tegen het subjectivisme (piëtisme)

We tekenden de gevaren van vereenzijdiging in de leer van de toeëigening van het heil.

We willen daarmee in dit en het volgende artikelje nog doorgaan. We kijken dus 'enerzijds' naar de christ. gereformeerde en 'anderzijds' naar de gereformeerde kant. Daarbij heeft naar beide kanten nu het gevaar van de vereenzijdiging onze aandacht. Terwijl we tegelijk ons gelukkig prijzen er op te kunnen wijzen, hoe het niet ontbreekt aan waarschuwend stemmen in het 'eigen kamp'. Wanneer de christ. gereformeerden zich zouden fixeren op wat zij 'primair' noemen in de leer van de toeëigening van het heil (het werk van de Geest) met verwaarlozing van de manier waarop onze belijdenis over de toeëigening van het heil spreekt (het *zich* toeëigenen door het geloof), dan zou de deur niet zorgvuldig genoeg gesloten zijn voor een piëtistisch subjectivisme dat grote schade toebrengt aan de prediking van het evangelie. Hetzelfde zou ook moeten worden gezegd, wanneer alléén-recht zou worden geëist voor de omschrijving die J.H. Velema geeft over de toeëigening: 'het werk van Gods Geest, waardoor zondaren in bezit komen en blijven van de verlossing die Christus verworven heeft'. Bij alle instemming kan toch een gevoel van spijt niet worden onderdrukt, dat deze omschrijving geen plaats geeft aan de wijze van spreken van de belijdenis. Daar ligt het accent op de toeëigening door de gelovige en is er dus een goede opening voor de roeping tot geloofswerkzaamheid. Hier worden ons de wapens gereikt tegen het piëtisme, waarmee wij als kerken der reformatie in onze eigen geschiedenis zoveel te worstelen hadden.

Juist op dit punt ontbreekt het gelukkig niet aan waarschuwend stemmen in de Christ. Gereformeerde Kerken. We wezen al eens op het prachtige werk dat ons in de achter ons liggende tijd is geboden in studies over de tijd van het gereformeerd piëtisme. Slag op slag geeft men dan blijk van een sterke affiniteit met wat de mannen van dat piëtisme heeft bewogen (de strijd tegen de verwereldlijking in de kerk, de pastorale zorg voor de gemeente). Maar voortdurend klinkt ook de waarschuwing tegen subjectivering en verinnerlijking van het geloofsleven.

Maar ik wil nu graag aandacht vragen voor een woord van prof. W. Kremer, die homiletiek (predikkunde) doceerde in Apeldoorn. Het christ. gereformeerd 'beziningsstuk' verwijst herhaaldelijk met instemming naar hem.

In een rede over 'prediking en ethiek' heeft Kremer in 1963 indringend gewaarschuwd tegen wat hij aanduidt als 'het Piëtisme'. Hij schetst in een enkele korte lijn, hoe piëtisme en verinnerlijking in de loop van de 17e eeuw de roep om 'nadere reformatie' steeds meer ging stempelen. Hij zegt daarvan: 'Het innerlijke leven werd alles. Dit Piëtisme ondergroef ook de basis, waarop het ethisch element in de prediking moet rusten namelijk de beoefening van een levend geloof. Dit geloof zelf en de zekerheid, die het geeft, werd voor het Piëtisme een vraagstuk. Men zocht bij de prediking een antwoord op de vraag: Wie ben ik? De beloften en gaven des Heren en de eisen die Hij op grond daarvan stelt, geraakten in de schaduw'.

Nadat Kremer heeft gewezen op het wettische karakter dat zich toont in de 'ethische gestrengheid' van het piëtisme, betreft hij de eigen kerkelijke gemeenschap in het blikveld: 'Ik zou voor dit Piëtisme niet zoveel aandacht gevraagd hebben, ware het niet dat onze kerken in homiletische exegese en prediking veel geleden hadden onder deze eenzijdige piëtistische visie'. Even later spreekt hij in hetzelfde verband over een 'manco' dat hier 'ongetwijfeld' is gegroeid in de prediking van de kerken der Afscheiding, ook al is dit niet terug te voeren op 'een wezenlijk element van de erfenis der Afscheiding'. Deze moest immers front maken 'tegenover een veldwinnend moralisme, waarbij het al deugd was, wat de klok sloeg'. Daartegenover wil de gereformeerde prediking altijd de leer van Gods vrije genade zuiver bewaren' (*Priesterlijke prediking*, 39 e.v.).

Het gaat ons nu niet om de verbinding van prediking en ethiek. Het gaat ons er om, dat Kremer aandacht vroeg voor de scheefgroei van het subjectivisme. Hij zag die in het piëtisme van de 17e en de 18e eeuw. Maar hij zag die ook in de eigen kerkelijke gemeenschap. Daarom heeft hij ook aandacht gevraagd voor de eigen plaats van de *verbondsgemeente*, waartoe de prediking zich heeft te richten. Hij was bang voor ieder gemakkelijk concluderen van de aanwezigheid van de belofte des verbonds *naar* het aanwezig zijn van het in feite bezitten van de geestelijke weldaden des verbonds. Vandaar zijn voortdurend verzet tegen de 'kuyperiaanse' speculatie van 'de veronderstelde wedergeboorte', ook zoals die werd vastgelegd in de uitspraken van 1942 en van 1946 (de Vervangingsformule), enz. Maar dan treft juist uit zijn mond temeer wat hij als *uitgangspunt* van alle prediking tot de gemeente formuleert. Hier hebben we de positieve keerzijde van zijn waarschuwing tegen 'het Piëtisme'. Nadat hij o.m. de 'kuyperiaanse visie' op de gemeente heeft afgewezen, zegt hij:

'Wij dienen ook hier uit te gaan van het spreken Gods, waarin ons de zekerheid gegeven is, dat wij in de prediking staan voor de verbondsgemeente Gods. Hunner is de aanneming tot kinderen en de verbonden en de belofte. De woorden Gods zijn haar toebetrouwd. Zij is betrokken in het zeer bijzondere gesprek, dat God in zijn bijzondere openbaring aangaat. God Zelf heeft de gemeente onder Zijn bijzondere zorg gesteld. Daardoor heeft ze bijzondere zegeningen. Het is een verkiezing Gods tot de gemeente te behoren.

De Heere spreekt haar dan ook op bijzondere wijze aan: "Mijn zoon, Mijn dochter". "Mijn volk", "Mijn schapen", "kinderen des koninkrijks", "ranken van de wijnstok".

De HEERE Zelf heeft deze relatie tussen Zich en Zijn verbondsgemeente gelegd door Zijn Woord. Hij legt geheel beslag op haar met Zijn beloften en eisen. Zij staat onder het Testament op zegel.

Hier heeft de geestelijke leiding haar basis. De prediking spreekt in aansluiting aan deze Woord-belofte-eis-relatie.'

Zo in zijn inaugurele rede Geestelijke leiding in de prediking van 1954, opgenomen in *Priesterlijke prediking*, het citaat op bl. 28 en 29.

Hier is bij alles wat verder te bespreken is het goede, gemeenschappelijke uitgangspunt.

J. Kamphuis

KLANK & WEERKLANK – TERUGBLIK OP EEN PLAATSELIJK PROJECT II (slot)

De vorige week is verslag gedaan van het doel, de inhoud en het verloop van het project Klank & Weerklank in Hoogezand-Sappemeer en staat het eerste deel van de notitie (over de breek) afgedrukt.

In dit artikel wordt het vervolg van de notitie gepresenteerd.

3. De weerklank (op de vereniging)

Een preek geeft het goede voorbeeld. Zo persoonlijk als een dominee preekt, zo persoonlijk kunnen en mogen we ook met elkaar over (onze omgang met) de HERE spreken. Daar kunnen we ons aan spiegelen. Maar niet alleen aan de preek, ook aan elkaar.

En dan komen we bij de vraag: Waar liggen op de verenigingen de belemmeringen! Hoe komt het dat het ons niet lukt om 'bevindelijk' met elkaar te spreken?

De werkgroep kwam in grote lijnen tot de volgende vier belemmeringen.

1) Als op een avond van een grote vereniging maar weinig leden aanwezig zijn, is vaak de eerste reactie er een van teleurstelling: Waar zijn de anderen? Na afloop zijn er dikwijls ook andere geluiden te horen: We hebben een goede bespreking gehad. En (bijna) iedereen deed mee. Als de groep te groot is, dan krijgen besprekingen eerder het karakter van een vergadering dan van een gesprek. Het maximum zou ergens tussen de 12-15 moeten liggen. Dan kan ieder lid nog tot zijn recht komen.

2) Over het algemeen zijn we van huis uit niet gewend om persoonlijk over ons geloof te spreken. Onze gelovige ouders hielden ons voos dat we af moesten zien van onszelf. In de dienst van de HERE gaat het niet om wat wij denken of voelen, maar om de ecr van God. Onze gedachten en onze gevoelens zijn immers zondig. We moeten ons houvast dan ook niet in onszelf zoeken, maar alleen bij God. Deze zekerheid dreigden onze (groot)ouders in en vóór de Tweede Wereldoorlog kwijt te raken. Denk aan de theorie van de z.g. veronderstelde wedergeboorte bij de doop (A. Kuiper). De Vrijmaking maakte een eind aan de tweedeling tussen de echte en niet-echte doop. Tegen deze achtergrond is het te begrijpen dat onze

(groot)ouders bang waren dat aandacht voor de ervaring van ons geloof zou leiden tot het zoeken van houvast in onszelf in plaats van bij de HERE alleen.

3) We zijn allemaal verschillend. De een praat gemakkelijk, de ander is bang om iets te zeggen. De een denkt eerst wel twee of drie keer na alvorens iets te zeggen, terwijl de ander zich achteraf nog wel eens schaamt voor zijn/haar eigen spontaniteit. Sommigen kunnen het geloof goed beredeneren: we moeten gewoon doen wat de HERE van ons vraagt – als we dat maar doen dan zal de HERE ons zegenen – het gaat niet om wat wij voelen maar wat we geloven! Anderen gaan meer op hun gevoel af: het geloof moet ons wat doen – het zet ons in beweging. – soms is de HERE heel dichtbij en dan lijkt Hij heel ver weg – hoe kan de HERE al die ellende aanzien – God is toch almachtig! Sommigen zijn door teleurstellingen en verdriet aangeslagen, terwijl hij anderen alles volgens plan lijkt te verlopen. Ook in het Woord van God komen deze verschillen naar voren. De rijke jongeling had zich stipt gehouden aan de wet van de HERE. maar afstand doen van zijn bezit? De visser Petrus hield veel van de HERE, maar heeft zich dikwijls moeten schamen voor zijn spontane uitlatingen. Als bedachtzame leden dezelfde bedachtzaamheid van de spontane leden verwachten en de laatsten dezelfde spontaniteit van de eersten verwachten, dan leiden verschillen gemakkelijk tot irritaties, tot gedachten en uitroepen als 'hoe kunt u nou zeggen dat...!', of 'ja maar de HERE zegt toch...!'

Met elkaar spreken vraagt de bereidheid om zich in de geclachten van anderen te verplaatsen. Bereid zijn de ander (in zijn vragen, opmerkingen en antwoorden) te leren kennen. Iemand vraagt bijvoorbeeld: Hoe moeten wij reageren als God een van onze kinderen tot Zich zou nemen? De een zal naar Joh verwijzen: De HERE heeft gegeven, de HERE heeft genomen, de naam van de HERE zij geloofd! De ander zal wijzen op onze enige troost: het kind is bij de HERE, daar is het altijd veilig. Weer een ander vraagt aandacht voor de reactie van de Here Jezus bij het graf van Lazarus of voor een van de Psalmen: we mogen verdriet hebben, we niogen het uitschreeuwen in ons verdriet en in onze benauwdheid. We zullen onze reactie niet in de eerste plaats afmeten aan onze eigen bedachtzaamheid of spontaniteit, maar allereerst aan de persoon, aan de stijl van degene die de vraag stelde. We zijn niet allemaal handen en ook niet allemaal voeten. Handen en voe-

ten maken met alle andere edele en minder edele leden deel uit van hetzelfde lichaam.

De indruk van de werkgroep is dat vragen en opmerkingen van de (meer) gevoelsmatige leden door de (meer) verstandelijk ingestelde leden vaak opgevat worden als (verboden) twijfel, opstandigheid of overdreven (evangelisch) enthousiasme. Omgekeerd worden de opmerkingen en antwoorden van de (meer) bedachtzame leden door de (meer) gevoelsmatige leden zo maar opgevat als een vermaning, een blijk van tekortschieten van de vragensteller en/of een oproep tot perfectie. Dat geldt bijvoorbeeld voor een antwoord als: Maar ook in zware tijden, vraagt God van ons Hem te loven (denk aan Job).

4) Inderdaad. We zijn allemaal verschillend. We reageren verschillend door wat we zeggen en hoe we praten. Persoonlijke verschillen kunnen leiden tot misverstanden, onbegrip en tot verschillen van mening. En als persoonlijke verschillen (van mening) in de bespreking niet (gauw) overbrugd worden, dan raken sommigen geïrriteerd (hoe kan hij/zij nou...!) en anderen worden angstig (laat ik nou maar nietr meer zeggen, want anders...!). Hoe komt dat? Een vergadering is geen goede vergadering als we het niet met elkaar eens zijn (geworden)! Als een bespreking niet aan deze hoge verwachting voldoet, dan gaan we met een vervelend gevoel naar huis. Laten we ons realiseren dat zelfs gereformeerde theologen het in *De Reformatie* lang niet altijd met elkaar eens zijn. Terwijl deze hooggeleerde redacteuren met elkaar dezelfde Schrift en dezelfde belijdenis onderschrijven.

Kortom, naar de mening van de werkgroep liggen de belemmeringen op de verenigingen vooral in de combinatie van de grootte van de vereniging, het ongemakkelijk omgaan met persoonlijke verschillen op de vergaderingen en de (hoge) verwachting van het verloop van de bespreking. Bovendien zijn de 40-plussers onder ons over het algemeen van huis uit terughoudend als het over onszelf gaat. Met als gevolg, dat het met elkaar over concrete geloofservaring (Trimp) praten niet of maar moeizaam tot stand komt.

War kunnen we aan deze belemmeringen doen?

* *In de eerste plaats is het van belang om te onderkennen in hoeverre de drie genoemde belemmeringen bij onszelf en op de verenigingen een rol spelen. In hoeverre hebben we schroom, houden we in de besprekingen rekening met de onderlinge verschillen in aard en karakter en/of raken we geïrriteerd als we het (nog) niet met elkaar eens zijn?*

* *Op een start-avond zouden we concreet aan de hand van videobeelden of demonstratie (oefening) aandacht kunnen besteden aan de genoemde belemmeringen. We zien dan wanneer en waar de bespreking moeizaam gaat verlopen, hoe dat komt en wat we daaraan concreet kunnen doen. In dit voorstel ligt de nadruk op het hoe.*

* *We kunnen ook een programma maken van ,gedeelten uit de bijbel waarin we rechtstreeks getuige zijn van de geloofservaring van onze geestelijke voorouders onder verschillende omstandigheden. Denk aan passages over het volk Israël dat het in Egypte uitschreeuwde van eilende, aan de Psalmen waarin dichters hun twijfels, hun wanhoop, hun eenzaamheid en hun vreugde en verwondering over de grote macht van God niet achter een muur van schroom verbergen. Denk aan die jongen en dat meisje die onomwonden te kennen geven hoeveel ze van elkaar houden (Hooglied), maar ook aan Paulus die zijn hele persoon in de strijd moest werpen om hij de Corinthiërs weer gehoor te vinden voor het Woord van God. In dit voorstel ligt de nadruk op het wat.*

Zo'n programma – dat in het kader van de verenigingen opgenomen kan worden – houdt ons de spiegel voor. Aandacht voor persoonlijk spreken over ons geloof is immers geen excentrieke modegril of een evangelische specialiteit, maar een gelovige vanzelfsprekendheid.

Uitleiding

Tenslotte nog drie afsluitende opmerkingen.

1) We kunnen stellen dat het project Klank & Weerklank in Hoogezand-Sappemeer in grote lijnen aan zijn doel heeft beantwoord. In grote lijnen is in de gezinnen gedurende dezelfde tijd over hetzelfde onderwerp gesproken. Dat hoorden we als werkgroep tussendoor: voor en na de kerkdiensten en in de pauzes van vergaderingen. En ook tijdens de terugblik van de voorzitters, presidentes en jeugdleid(st)ers op het project.

2) Vervolgens kunnen we ook stellen dat het boek van prof. Trimp een schot in de roos was. De conclusie: het is op geen van de verenigingen gelukt om over de ervaring van ons geloof te spreken, onderstreept de actualiteit van het boek *Klank en weerklank*, die zo treffend uitkomt in de ondertitel die prof. Trimp heeft meegegeven aan zijn boek, nl. *Door prediking tot geloofservaring*. Daar ligt precies het probleem!

3) De meeste verenigingen hebben de wat-suggestie overgenomen: een rooster van gedeelten uit de bijbel die ons rechtstreeks getuige doen zijn van geloofservaringen van de daar beschreven personen, families en van het hele volk Israël.⁴ Verder zijn meerdere verenigingen van plan per jaar een preek te bespreken (met het accent op de weerklank).

II. van der Krieke

⁴ Mocht iemand in het bezit zijn van een soortgelijk rooster, dan houd ik mij aanbevolen voor een exemplaar (adres: Van Hogendorpstraat 21, 9602 WZ Hoogezand).

DE BIBLIOTHEEK HEEFT OOK UW STEUN NODIG!

Het begon in 1946. Kort na de Vrijmaking vatte een aantal dames, op verzoek van prof. dr. K. Schilder, het plan op, geld bijeen te brengen om speciaal de bibliotheek van onze Theologische Universiteit (toen nog Hogeschool) in Kampen uit te breiden. Dankzij de inspanningen van deze hoogleraar en anderen was er al een begin gemaakt met de vorming van een bibliotheek. Geen boek was er immers aanwezig toen onze theologische opleiding na de Vrijmaking (1944) helemaal nieuw moest starten.

Her damescomité zocht overal naar correspondentes, die ervoor zorgden dat in hun kerkelijke gemeente bonnetjes van 5 cent verkocht werden voor bovengenoemd doel. De vele kleintjes zouden dan het grote bedrag maken waarmee onze bibliotheek vooruit kon.

Zo begon het dus. Het eenvoudige systeem werkte voortreffelijk.

De bonnetjes van 5 cent zijn 25 cent geworden. In de meeste plaatsen wordt al helemaal niet meer met bonnetjes gewerkt. Maar de geldstroom bleef doorgaan en toenemen. Het eerste totaalbedrag van f 2000,—, dat op de Schooldag van 1946 werd vermeld, is in de laatste jaren opgelopen tot niet minder dan f 200.000,—!! Het handjevol boeken, waarmee alles is begonnen, groeide uit tot een theologische bibliotheek die er zijn mag. Zij telt thans bijna 100.000 boek- en tijdschriftbanden.

Reklame voor het goede doel was eigenlijk nooit nodig. Het geld kwam er altijd weer. Op menige Hogeschooldag kon worden meegedeeld, dat de opbrengst weer hoger was dan het jaar daarvoor. Maar nu lijkt het wat anders te gaan. De boeken worden duurder, terwijl de inkomsten gelijk blijven of in sommige provincies iets dalen.

Ook doen nog niet alle gemeenten, c.q. gemeentelieden mee aan de actie voor het bibliotheekfonds. En daarom slaan we op de trom. Voor de eerste keer in bijna 50 jaar. Via dit bericht in onze kerkbladen en een folder, die de plaatselijke correspondentes hij u achterlaten bij hun volgend bezoek, vragen wij uw aandacht voor het verzoek uit Kampen om de bibliotheek niet te vergeten. Als zij op peil wil blijven, moet onze bibliotheek jaarlijks op een ruime ondersteuning vanuit de kerken kunnen rekenen.

Blijft dat maar doorgaan, na de vele miljoenen die al in onze bibliotheek gestoken zijn? Ja zeker! Elk jaar verschijnt er op theologisch gebied en daar omheen veel nieuwe literatuur. Evenals andere bibliotheken moet Kampen daartuit een keuze maken. Het kan niet alles aanschaffen wat het wel zou willen. Dat is ook niet nodig.

Maar wil het aanschafbeleid van onze bibliotheek verantwoord blijven, dan moeten we ook voor de komende jaren op uw medewerking kunnen blijven rekenen. Voor professoren en studenten is een goede bibliotheek even onmisbaar als hamer en nijptang voor een timmerman. Ook predikanten en andere kerkleden moeten een beroep op onze bibliotheek kunnen blijven doen. De toegankelijkheid van de bibliotheek zal groter worden dankzij het huidige automatiserings-project. Ook daarin wil Kampen niet achterblijven.

Het systeem blijft gelijk: in veel gemeenten blijven we hij u aan de deur komen voor een bijdrage. Gebeurt dat nog niet en wilt u toch jaarlijks een bijdrage geven, dan kan dat op onderstaande bank- of girorekening. Deze rekeningen staan t.n.v. Bibliotheekfonds T.U. te Kampen, met als woonplaats de plaats van inwoning van uw provinciaal correspondentie.

Namens het damescomité

J. Scheele-Faas, presidente

L. Werkman-Feldman, secretaresse

D.J. Goedhart-van Duyn, penningmeesteresse

De bibliothecaris, prof. dr. J. Douma, en de president-curator, ds. C.J. Smelik, sluiten zich van harte aan bij deze oproep van het damescomité.

Rekeningnummers per provincie

Groningen: mevr. L. Werkman-Eeldman, Groningen. ☎ (050)

25 27 25, giro 1283841.

Friesland: mevr. A. van Hoffen-Koops, Drachten. ☎ (05120) 15672, giro 4216712.

Drenthe: mevr. G.P. Wolting-Koops, Assen. ☎ (05920) 4 01 78, Rabobank reknr. 38.28.36.790, giro bank 824247.

Overijssel: mevr. H.G. Hooiveld-Schuurman, Zwolle. ☎ (038) 53 54 70, giro 1152865.

Gelderland: mevr. A. Stutvoet-Gritter, Harderwijk. ☎ (03410) 1 43 70, giro 3064675.

Utrecht: mevr. J. Nap-Smit, Zeist. ☎ (03403) 1 70 16, giro 1268497.

Noord-Holland: mevr. J. Lameris-De Ruijter, Den Helder. ☎ (02230) 1 37 04, giro 3894524.

Zuid-Holland: mevr. T.A. Verkuil-Visser, Vlaardingen. ☎ (010) 4 34 37 04, giro 591224.

Noord-Brabant/Limburg: mevr. A. van de Eyk-Vuijk, Vught. ☎ (073) 56 34 35, giro 2399836.

Zeeland: mevr. J.C. Scheele-Faas, Zierikzee. ☎ (01110) 1 34 37, giro 2596053.

GEREFORMEERDE STUDENTEN OP ZOEK NAAR GOD?

Het traditionele paascongres voor gereformeerde studenten wordt volgende week (14-16 april) gehouden in Driebergen. Drie dagen lang wordt er nagedacht over het thema 'Geloof in Europa'.

Een voorbeschouwing aan de hand van een congresbundel is een riskante onderneming die lijkt op het beoordelen van een huwelijk op grond van de trouwkaart. Gelukkig, het is geen onbegonnen werk: de organiserende vereniging, de GSV Groningen, zorgde voor een kloeke bundel, waarin het onderwerp en de lezingen ingeleid en verantwoord worden. De bundel start bovendien met een duidelijk overzichtsartikel, waarin de lezingen in een kades gezet worden.

Eerst 7al ik een beeld geven van het congres. Vervolgens formuleer ik enkele vragen bij de weg die ingeslagen wordt in de uitwerking van het thema. De nummer5 tussen haken verwijzen naar de paginanummering van de congresbundel.

Post-modern

Het congres sluit op een sublieme manier aan bij actuele vragen rond vervreemding en Godservaring. De achtergrond van het congres wordt gevormd door het postmodernisme. P.A. Bergwerff heeft in het Nederlands Dagblad voor een uitstekende popularisering van dit begrip gezorgd en iedereen 'voelt' nu wat ermee bedoeld wordt. Het is de verzamelnaam voor alle verschijnselen die op de afbraak van de 'grote verhalen' wijzen. Typerend voor deze cultuurfase is de leegheid en de gelatenheid: 'Idealen zijn een bloedige dood gestorven en het cynisme wordt algemeen' (6).

Op het congres wil men nagaan, of er in deze atmosfeer, die Europa in zijn klemmende greep houdt, nog wel ruimte overgebleven is voor een christelijk geloof en een christelijke identiteit. (5) Het zoeken naar antwoorden en de dialoog die in dat verband gevoerd wordt met het postmodernisme, geeft aan dat het hier niet om een retorische vraag gaat.

In het vervolg schets ik eerst de probleemstelling en vervolgens de richting waarin de schrijvers van de bundel het antwoord willen zoeken.

Probleem

Er is alle reden om aan Europa te twijfelen. Het eerste probleem, waar wij voor staan, is de afbraak van de westerse rationaliteit. De Verlichting gaf nog hoor, op van het

'autonome subject', de mens die vanuit zichzelf de wereld kan beheersen. Nu is echter gebleken, dat het onmogelijk is om de werkelijkheid volledig vanuit het subject te kennen (10). Zijn rationele vermogens zijn daarvoor ontoereikend.

Bovendien worden wij geconfronteerd met de gevolgen van de beheersingsdrang van dit subjectsdenken. Met de werkelijkheid aan zijn voeten, heeft de mens zich als een beest gedragen (het milieu).

Niet alleen is de westerse mens geconfronteerd met de beperkingen van zijn rationele vermogens, maar ook zijn relatie tot God, het geloof, is problematisch geworden. In de Verlichting zelf ging de beheersing van de werkelijkheid gepaard met verwaarlozing van de eigen ziel (S). Het stuklopen van de beheersing in de moderne tijd heeft de mens echter niet dichter bij God gebracht of winst opgeleverd voor de traditionele geloofstraditie. Veel mensen nemen hun toevlucht tot 'nieuwe religies' (b.v. New Age), mede omdat de traditionele geloofstraditie door de rede sterk geërodeerd is (18).

Een tweede reden waarom de Europese beschaving van haar voetstuk valt, is de ontdekking van andere culturen. Er is geen enkele reden meer om aan te nemen dat Europa de cultuur in pacht heeft. Door de ogen van andere culturen ontdekken wij dat onze rationaliteit eenzijdig is en 'dat het noodzakelijk is onze eigen manier van denken en onze cultuur te relativiseren' (13).

Oplossing

Hoe moeten christenen zich opstellen in deze donkere tijden? Moeten wij afscheid nemen van de Westerse cultuur en de jongste dag afwachten?

Een aantal voorstellen om een christelijke houding t.o.v. de afbraak van het westerse denken te vinden, wordt door de schrijvers als onbevredigend ervaren. Zo wordt b.v. de gedachte van prof. K. Veling, die op het congres van 1991 opriep tot een meer onbekommerd spreken over God in ons leven, als 'pragmatisch' van de hand gewezen. Veling wilde vel-trouwen inboezemen. Met dat hernieuwde vertrouwen wordt de intimidatie van de 'rationele ontmaskering' minder klemmend. Het onbevredigende van zijn oplossing is echter, dat het voor veel mensen juist moeilijk is om b.v. onbekommerd over Gods hand in de geschiedenis te spreken (9).

Het congres wil zoeken naar 'lichtpunten' die in de cultuur zelf nog schijnen om de crisis in het westerse denken

te boven te komen. Omdat wij zo met dit denken en onze eigen cultuur verweven zijn, is het onwenselijk om een oplossing 'elders' te zoeken (dit betekent m.i. in dit verband dat we de oplossing niet moeten zoeken in het christelijk geloofs-apriori of in een niet-westerse cultuur).

De eerste mogelijkheid om die crisis te overstijgen, wordt aangereikt in een lezing over de filosoof Levinas. Hij blijft namelijk staan in de traditie van de westerse filosofie en laat zien hoe die traditie vastloopt in het subjectsdenken: de beslissing om het ik in zichzelf te willen funderen loopt uit op het verdwijnen van het ik. Dit verdwijnen van het ik geeft een opening naar de ander: 'Levinas laat zien dat het denken niet start vanuit het ik, maar vanuit *de ander*: "ik denk, dus jij bent"' (15). Met Levinas zijn dus twee doelen bereikt: we hoeven voor zijn oplossing niet uit onze westerse cultuur te stappen en het ego-centrisme van de Verlichting is doorbroken.

Het tweede lichtpunt wordt geboden door de culturele antropologie in de vorm van een lezing van dr. A.F. Droogers. Deze lezing laat zien, hoe de westerse rationaliteit door externe kritiek gelouterd kan worden in confrontatie met andere culturen. Deze lezing wordt gevolgd door een debat over 'universalisme-relativisme-pluralisme' i.v.m. verschillende culturen tussen S. Griffioen en J. Tennekens.

Godservaring

Via de derde lezing probeert men weer verband te leggen tussen de twijfel aan Europa en (crisis in) het geloof. De moderne mens komt 'uiterlijke' manifestaties van God in de natuur en de geschiedenis niet meer tegen. We stuiten hier op het probleem van de godsverduistering, de 'onmacht tot Godservaring'. Dat probleem gaat niet voorbij aan de Gereformeerde Kerken. Ook daar ligt het gevaar van een 'niet-ervaren' geloof op de loer. 'Geloof dat niet gevoed wordt door ervaring van God sterft af of verwordt tot een dode orthodoxie' (19). Theo de Boer heeft in zijn boek *De God van de filosofen en de God van Pascal* gewezen op de noodzaak van die zoektocht als hij schrijft dat een geloof, dat uitsluitend op het Woord gebaseerd is, en geen bevestiging ontvangt uit de ervaring, wegwijnt. In een bespreking van dit ervaringsprobleem, zal de derde spreker, ds. W. Dekker, zijn publiek meenemen op een 'zoektocht naar nieuwe mogelijkheden van Godservaring' (20).

De pogingen die tot nu toe in gereformeerde kring gedaan zijn om de problematiek rond de godsverduistering te bespreken (Graafland, Kamphuis, Trimp) worden als onbevredigend en niet overtuigend ervaren (109).

Wissel

In het voorafgaande heb ik het geraamte van het congres geschetst. De bundel, waaruit ik dit overzicht samengesteld heb, is met de achtergrondartikelen compleet en uitstekend verzorgd. Hoewel de meeste artikelen sterke generalisaties bevatten (*de westerse cultuur, de rationaliteit van de Verlichting*), zijn deze niet hinderlijk onnauwkeurig. En dat is, gezien de complexiteit van het onderwerp,

een prestatie. Een goed artikel in dit opzicht vind ik b.v. 'Een ander humanisme?', waarin een relatie wordt gelegd tussen het project van de moderniteit en het postmodernisme.

Mijn vragen bij het congres houden allemaal verband met de *wissel die genomen* wordt op blz. 14. Daar gaat het over de richting die ingeslagen moet worden, nu het menselijk subject onmaskerd en zijn integriteit in diskrediet gebracht is. De centrale vraag luidt dan, hoe we uit deze crisis van het subject kunnen komen.

Binnen of buiten

Eerst wordt door de auteurs de oplossing van K. Veling afgewezen, die stelt, dat men zich niet moet laten intimideren door het cynisme van het postmodernisme. Veling wijst op de grond van vertrouwen die christenen *buiten* de filosofie hebben. De schrijvers van de bundel willen daarentegen die oplossing juist *binnen* de filosofie zoeken. 'Veling meent slechts te kunnen starten vanuit een a priori dat steeds minder bij mensen te vinden is, het a priori van het geloof in de God van de bijbel, de grond van vertrouwen.' Met hun keuze voor de filosofie van Levinas en de culturele antropologie als 'richtinggevers' voor het antwoord, maken de auteurs m.i. duidelijk dat zij een discussie met het postmodernisme vanuit dit a priori onvruchtbaar achten.

Ik kan me voorstellen dat in een discussie met niet-christenen dit 'a priori van het geloof in de God van de bijbel' niet op de voorgrond geplaatst wordt. Maar een paascongres is toch juist voor die studenten, die hun vertrouwen wel op 'de God van de bijbel' gronden? Als je voor die doelgroep een congres organiseert, ligt het dan niet voor de hand om te starten met datgene wat je samen deelt? En dat is m.i. niet in de eerste plaats een 'samen zoeken', maar de *zekerheid* van een relatie met Christus. Ik denk echter dat de constatering van het gebrek aan die zekerheid juist één van de redenen is geweest om dit paascongres zo vorm te geven. Toch beschouw ik dit denken vanuit die relatie helemaal niet als 'een te gemakkelijk en bloedeloos afscheid van onze cultuur en een te ontraumatische terugtrekking op het christelijk geloof' (112). Juist de realiteit van die relatie is geen 'pro memorie' post, maar zij moet elke keer weer bevochten worden. En dan heb ik het nog niet eens over de moeite die het kost, om vanuit die relatie weer in de cultuur te staan.

Hier wil ik het misverstand wegnemen, dat ik een andere intentie voorsta dan de bundel (als christen de confrontatie aan willen gaan met de cultuur). Mijn bezwaar richt zich tegen het a priori uitsluiten van het a priori van de grond van vertrouwen buiten filosofie.

Mager resultaat

Het zoeken naar antwoorden *binnen* de filosofie en het niet willen teruggaan achter de Verlichting levert m.i. uiteindelijk ook een mager resultaat op. Bovendien sluit dit startpunt een aantal wegen af.

Een voorbeeld van dat magere resultaat vind ik de 'winst'

van Levinas. God is volgens Levinas de Afwezige, tot wie wij geen directe relatie kunnen hebben (42). Mogelijkheid tot contact met God krijgen wij via het morele handelen in onze omgang met de ander. In die omgang spreekt God ons toe: Hij doet dat via het gelaat van de ander. Mijn primaire vraag bij deze 'redding' van ethiek en verantwoordelijkheid is, of we nog niet wisten dat onze relatie met God de ander in beeld brengt ('weten' is natuurlijk niet automatisch 'handelen'). Wij weten bovendien meer van 'de Ander', omdat we God in Christus kennen en wat dat kennen 'betreft' niet uitsluitend aangewezen zijn op het 'gelaat van de ander'.

Verder komt God, in het gelaat van de ander, bij Levinas alleen *gebiedend* op ons af. De ander claimt ons en stelt ons verantwoordelijk. Ruiten beeld blijft dat God ons heil en genade geeft. Jets technischer geformuleerd: de imperatief komt wel aan bod (de ander claimt ons), maar de indicatief van het geloof (dat wat God geeft) niet.¹

Ik kan me de afkeer van 'prekerij' in dit verband goed voorstellen. Je kunt met het eindeloos herhalen van de 'toppen' van het christelijk geloof ook dingen kapot maken. Maar uit reactie hierop vind ik een keuze voor Levinas niet aantrekkelijk. Dan maar een 'zoektocht' naar de Bron van het christelijk geloof.

Afgedoten wegen

Van de wegen die door het startpunt afgesloten zijn geef ik ook twee voorbeelden: het inbrengen van de gereformeerde traditie en Gods openbaring in de Schrift. Ik denk dat dit relevante wegen zijn (dus de voorbeelden liggen niet in de sfeer van 'dit had ook nog wel gekund, als je nog een congres moest houden').

De eerste weg die afgesloten lijkt, is het teruggaan naar de eigen 'roots', de gereformeerde traditie. Nergens wordt die ingebracht in de beantwoording van vragen n.a.v. het postmodernisme. Weliswaar wordt de eigen traditie zijdelings genoemd ('christelijke intellectuelen uit de orthodox-gereformeerde hoek'), maar het lijkt of het hier om een vies woord gaat. Op mensen, die met overtuiging in de gereformeerde traditie staan, kan dit verzwijgen van de gereformeerde erfenis vervreemdend overkomen.

Ik wil hier beslist niet pleiten voor de traditie als heilig huis of onwrikbaar monument. Ik doel hier met het 'inbrengen' op een actief bezig zijn met dit erfgoed. Dit 'actief bezig zijn met' blijft achterwege in de bundel. Daarin mis ik een stukje gezond zelfbewustzijn t.a.v. die eigen erfenis. Een strijdvaardiger houding tref ik aan bij 'evangelicals' als Richard Mouw en Paul Helm. In filosofische discussies halen zij op een overtuigende manier Calvijn of andere schrijvers naar voren en laten de relevantie van hun theologie voor vandaag zien. Laten wij ons in Nederland niet teveel intimideren door de grote filosofische broers uit Duitsland en Frankrijk?

Descartes

Misschien kan hier wel een vraag richting gereformeerde

theologie gesteld worden. Wordt de gereformeerde traditie op een goede manier in verband met deze tijd gebracht? Hoe komt het, dat Jan Hoogland in een interview tot de volgende typering kan komen: 'Echt vrijgemaakt zijn betekent voortdurend hopen dat we nog eens teruggaan naar voor Descartes. Maar dat is een fundamentalistische houding, die is uitzichtloos, daar trapt geen vrijgemaakte student meer in, of je moet volslagen schizofreen worden' (116).

Waar deze angst voor fundamentalisme ook vandaan komt en welke rol de gereformeerde theologie hier zou kunnen spelen, ik denk zelf dat de tegenstelling 'voor of na Descartes' (fundamentalisme tegenover eigentijds denken) te simpel is.

Als Jan Hoogland hedocht dat we de klok van de geschiedenis niet kunnen terug draaien, dan is zijn opvatting over de onomkeerbaarheid van de geschiedenis een open deur. Wij leven niet in de 16e eeuw. Als hij dit niet bedoelt, maar wil wijzen op de onmogelijkheid om als christenen aansluiting te zoeken bij de ideeën van voor de Verlichting, dan vind ik dat minder overtuigend. Als christenen hebben wij, als het b.v. gaat om het zoeken van heil buiten onszelf, naar mijn overtuiging meer *inhoudelijke aansluiting* bij het 'sola gratia' van de Reformatie dan bij het subjectsdenken van de Verlichting. Zo'n voorbeeld van inhoudelijke aansluiting is volgens mij niet te typeren als een fundamentalistische sprong terug in de tijd.

Ik vermoed niet dat Jan zich herkent in het gemak waarmee ik aansluiting zoek bij het 'sola gratia'. Het *wezenlijke probleem* ligt volgens hem in feit dat wij zo door de moderniteit heengegaan zijn, dat we niets meer kunnen aannemen zonder het voortdurend te wantrouwen (119).

Woord en woord

Belangrijker is de vraag, hoe de *Schrift* (Gods openbaring) nog kan functioneren nu de oplossing voor de crisis van het subjectsdenken binnen de filosofie gezocht moet worden. De bundel geeft daar geen inhoudelijk antwoord op.

Opvallend is wel de nadruk waarmee aandacht gevraagd voor de openbaring en spreken van God buiten de bijbel (20; bij Levinas, 42). Dit spreken wordt getypeerd als het woord van God, o.a. in een passage uit het gesprek tussen Jan Hoogland, Eddo Evink en René Meijer (115):

René: Wat is dan het woord?

Jan: Datgene waarmee God ons aanspreekt en verantwoordelijk stelt.

Eddo: Wat door Nietzsche en Derrida genoemd wordt: ja zeggen tegen de werkelijkheid. Niet vanuit het niets beginnen te denken of te handelen. Met dit verschil dat het woord *niet alleen vanuit de cultuur* (curs. van mij, JHS), de wereld om ons heen op ons afkomt, maar ook uit een werkelijkheid die de onze overstijgt.

Ik ben benieuwd hoe de bijbel zich verhoudt tot dit woord van God 'dat niet alleen vanuit de cultuur', maar **ook** uit een werkelijkheid die de onze overstijgt' naar onse toekomst. Wat is de relatie tussen dit spreken in de werkelijk-

heid en de openbaring in Christus. waar de bijbel van getuigt?

Ergens in de bundel merken de auteurs op, dat zij bijbelstudie op een paascongres onmisbaar achten (21). Hoewel ik achter deze uitspraak sta, komt hij op mij in het licht van de bundel, wat obligaant over. Misschien komt een gesprek hierover verder, als de vraag beantwoord wordt, waarom die bijbelstudie dan zo belangrijk is.

Vervreemding

Het is een knappe bundel geworden van de **GSYG**. Het congres zal zeker de moeite waard zijn, al zal het filosofisch niveau voor sommige deelnemer? te hoog gegrepen zijn. De onderwerpen zijn zorgvuldig op elkaar afgestemd. Kortom, er is goed over nagedacht.

Een gevoel van vervreemding heb ik bij het lezen van de bundel niet kunnen onderdrukken. Op sommige punten heb ik de indruk dat niet alleen afstand genomen wordt van de eigen traditie, maar dat ook de mogelijkheid tot onbevangen geloven bezwijkt onder de last van postmodernisme. Dat wordt het meest duidelijk in het schokkende interview met Eddo Evink en Jan Hoogland.

Wel is duidelijk, dat het congres de kern van de leegteproblematiek raakt die door Bergwerff berchreven is. In dat opzicht had het onderwerp niet actueler kunnen zijn. De weg terug wordt gezocht binnen de eigen cultuur. Ik denk dat deze weg uiteindelijk doodloopt. Het lijkt erop, dat in een nieuwe positiekeuze na het 'louteren' van de rationaliteit door Levinas en andere culturen. het gevaar van leegte en 'hyperrationaliteit' niet bezworen is. En daar wordt de zoektocht naai. Godservaring niet eenvoudiger op. P.A. Bergwerff eindigt zijn verhalen aanstootgevend simpel met het 'sola gratia'. Heeft hij toch gelijk?

J.H. Smit

Drc J.H. Smit is wetenschappelijk assistent aan de Theologische Universiteit te Kampen.

N.a.v. *Geloof in Europa Paascongresbundel 1993*, uitgave van de Gereformeerde Studentenvereniging Groningen, 1993.

¹ Met dank aan W. van der Scher voor deze kritiek

Gebruikt wat u hebt ook voor de mensen om u heen

Ds. H. Drost te Venlo schreef in de rubriek 'Zending/evangelisatie' in het *Gereformeerd Kerkblad voor Zuid-Holland en.* (45e jg., nr. 9, 6 maart jl.) een artikel over wat er in Venlo gebeurt. Het heet 'Uithouw via opbouw in Venlo'. In het artikel 'Een kleine gemeente' in de rubriek 'Kerkelijk teven' verwijs ik ernaar. Ik neem hier het tweede deel over. In het eerste stuk deed hij verslag van het evangelisatiewerk.

Aansluiting

Heel belangrijk blijkt te zijn of dit evangelisatiewerk ook aansluit op het gemeenewerk. Via een goede aansluiting kun je deze contacten de weg wijzen naar Christus' kerk. Iedere gemeente kan via acties contact met mensen zoeken. Ik heb wel eens iemand horen verzuchten: 'waarom krijgen ze in Venlo wel contacten en wij niet?' Dat heeft onder andere te maken met de waarde die kerkeraad en gemeente aan evangelisatie hechten. Als je dat van veel waarde acht, organiseer je niet slechts af en toe een actie buitenshuis. maar zorg je dat binnenshuis de zaak klaar staat om mensen op te vangen. Dat is allereerst een kwestie van mentaliteit. In een gemeente moet je daar eerst eens goed met elkaar over doorspreken. Maar het is ook een kwestie van organisatie in de gemeente.

Aktiviteiten

Wanneer je daarover nadent, blijkt het dat we heel veel activiteiten binnen de kerken hebben die we met een beetje gemak ook dienstbaar zouden kunnen maken aan de mensen buiten de kerk. In Venlo proberen we dat ook te benutten. Zo worden er vrouwenochtenden georganiseerd voor zusters binnen de kerk die tegelijk vrouwen buiten de kerk ontmoeten. Op catechisatie en jeugdverenigingen komen gasten. De kerkeraad wil met de gemeente erover spreken of we ook van tijd tot tijd de erediensten daarvoor kunnen gebruiken. Op de zang doen ook pastoren mee.

De bijbelcursus is een voorbeeld van een activiteit die tegelijk voor de gemeente is alsook als nazorg kan dienen. In Venlo zijn we begonnen de bijbelcursus te behandelen in de gemeente. Het gaat om kennis van de bijbel. Maar nadrukkelijk zal er ook aandacht zijn voor het samen spreken over de bijbel. Dat nocken we op zo'n niveau te doen dat ook mensen van buiten de kerk in kunnen tappen. Dit blijkt ook een belangrijk pad naar integratie in de gemeente van hen die gast zijn of bijbelstudie begonnen zijn.

Laag niveau?

Maar toch! Betekent dit geen niveauverlaging van de gemeente wanneer je de drempel laag wilt houden? Dat is een risico. Er moeten ook activiteiten blijven voor mensen die verder willen groeien. De vereniging- of bijbelstudieclubstructuur moet daarom niet al te gemakkelijk open gegooit worden. In Venlo blijft er naast de open bijbelstudieavonden ook een bijbelstudievereniging die alleen voor belijdende leden is. Voor met name de jong-belijdende leden is er vorming op hoger niveau. De cursus over de Dordtse Leerregeis wordt 1x per maand gecombineerd met de belijdeniscatechisatie.

Achter dit beleid ligt de gedachte dat je in een kleine wijkgemeente allereerst gericht moet zijn op OPBOUW van de gemeente via onderricht. Dat heeft in het gemeentelijk werk prioriteit. Het gaat daarin om de bewaring van de gemeente door samen te leren als christen in deze geseculariseerde wereld te staan. Belangrijk is daartoe te blijven proberen zoveel mogelijk ieder in te schakelen in het werk in en vanuit de gemeente. Parallel aan bovenstaande gaat het om UITBOUW van de gemeente via evangelisatie. Het gaat om de vermeerdering van de kerk door contact te zoeken met de incensen om ons heen. Het werk van Evangelisatie en Rekreatie elke zomer geeft ons hier in Venlo genoeg voor een nieuw seizoen om oude en nieuwe contacten in de gemeente op te vaaien.

Alleen Venlo?

Als Gereformeerde Kerken hebben we de handen vol aan de opbouw van de gemeente. Het is al moeilijk genoeg om Gods kerk te bewaren in een tijd van secularisatie die binnenshuis en binnen onze harten toeslaat. Maar dat werk in de kerk kan heel goed gecombineerd worden met evangelisatie door nazorg-activiteiten te integreren in gemeente-activiteiten. Dat is een zaak van overleg – te beginnen in de kerkcraden. Dat kan van Gereformeerde Kerken die druk bezig zijn zichzelf in stand te houden wervende kerken maken.

Jarenlang ben ik hang geweest dat we die missionaire aandacht aan evangelische gemeentes moesten overlaten, omdat er binnen de gereformeerde kaders geen ruimte voor zou zijn. Dat gaf me altijd het nare gevoel dat we alleen maar kerk zijn voor elkaar. Dat is duidelijk niet wat de bijbel wil. Dat frustreert op den duur ook. Dat maakte me ook beschaamd.

Nu zijn we in Venlo tenminste op weg. We willen gemeente zijn in en voor de wereld. Met bovenstaande gegevens wil ik u in andere Gereformeerde Kerken ook helpen nadenken en stimuleren om wat u heeft in uw gemeente ook te gaan gebruiken voor de mensen om u heen.

R. ter Beek

UIT DE KERKEN

BEROEPEN

Beroepen te Bunschoten-Oost: H.M. Smit te Uithuizermeccdeii; te Hasselt: P.Groenenberg te Amerstfoort-West; te Vleuten-de Meern i.c.m. Maarssen-Breukelen: R. Kuipers, kandidaat te 's-Gravenhage.

Aangenomen naar Voorburg: D. Griffioen, kandidaat te Hattum, die bedankte voor Deventer, Monster, Oegstgeest, Uitliuizen en voor Zaandam

Bedankt voor Zwolle-Centrum: A. de Jager te Berkum.

Predikantsplaats: de kerkeraad te Nijkerk heeft besloten om een tweede predikantsplaats in te stellen.

Preekconsent: C. van Dusseldorp is uitsluitend bereikbaar onder tel. 05202-28424.

BEVESTIGING EN INTREDE

S.H. Dunnewind deed 28 maart jl. intrede in Zuidwolde (Dr.) en Ruinerwold-Koekange, na bevestigd te zijn door ds. A.G. Bruijn te Driesum.

VERLOF

Twee door Drachten-Zuid/Oost uitgezonden zendelingen zijn momenteel met verlof in Nederland: A.A. van Essen, Dc Leijen 12, 9202 VG Drachten en J.Th. Jonkman, p/a Smit Optiek, postbus 88, 9200 AB Drachten.

ADRESWIJZIGINGEN ED.

Kornhorn * penningmeester: W.J.R. Polman, Peebos 67, 9863 TJ Doezum, tel. 05946-58331.

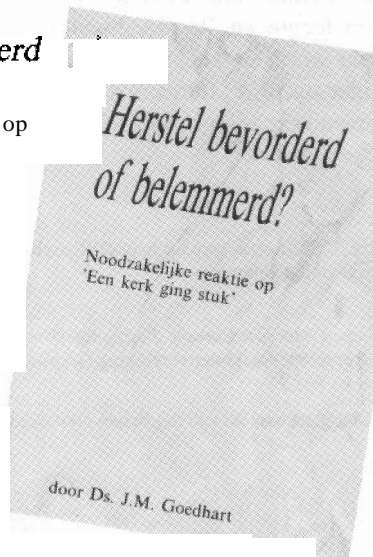
Steenwijk * predikant: Tijdelijk adres Ds. G. v. Rongen: 4-54 Walden Street, Newstead (Tasmania) 7250 Australia (DV tot aankomst ds. F.J. van Huist in Launceston).

- * Als regel horen die adres-gegevens in deze rubriek thuis, die ook te vinden zijn in het Handboek.
- * Ook het nieuws betreffende beroepingswerk, examina en preekconsenten, particuliere en generale synoden, kerkelijke agenda, jubilea, overleden predikanten en het nieuws van in het Handboek vermelde verenigingen kan worden ingestuurd (geen verslagen!).
- * De redactie van de rubriek behoudt i.v.m. beschikbare ruimte zich het recht voor informatie in te korten af niet op te nemen
- * Gegevens dienen uitsluitend schriftelijk opgegeven te worden: De Reformatie, t.a.v. 'Uit de kerken', Postbus 25, 4460 AA GOES. Per fax is ook mogelijk: (01100) 16492.
- * In het algemeen geldt: informatie die donderdagochtend bij ons binnen is, staat afgedrukt in De Reformatie van de daaropvolgende week.

Herstel bevorderd of belemmerd?

Noodzakelijke reactie op 'Een kerk ging stuk'

door
Ds. J.M. Goedhart

Te verkrijgen bij uw boekhandel of bij de uitgever.
Bestelnr. ISBN 90-71097-15-3 Prijs f 14,00

BREDEWOLD
DRUKKERIJ UITGEVERIJ

Stationsweg 49, 8091 AB Wezep Postbus 86 8090 AB Wezep
Telefoon 05207-63390 Telefax 05207-65303